

Перший бій виграно. Боротьба за мову триває



Ольга ЖМУДОВСЬКА

Та не все так просто — і про це 6 березня в Українському кризовому медіа-центрі під час прес-конференції “Закон Ківалова-Колесніченка скасований — що далі?” говорили представники громадськості: керівниця проекту “Є-мова” та “Безкоштовні курси української мови” Анастасія Розлуцька, доктор політичних наук, професор Володимир Кулик, співкоординатор руху “Простір Свободи” Тарас Шамайда, член правління НСТКУ Юрій Макаров. Трохи більше року тому вони, як і ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка, підписали звернення до Президента, Уряду, ВРУ, наполягаючи на надважливості ухвалення нового закону про українську мову. Нині в Парламенті є вже кілька законопроектів, а найпривабливіший на той час закон № 5670 за рік приріс літерою “д” і депутатськими поправками, які науковці і мовники сприймають неоднозначно. Зокрема 21 лютого на Всеукраїнській науково-практичній конференції до Дня рідної мови (її матеріали друкуємо у нинішньому і минулому числі “СП”) декілька промовців висловили критичні зауваження до внесених депутатами правок під час голосування законопроекту в першому читанні. Ці правки, на думку мовників, нівелюють прогресивний зміст попередньої редакції закону.

Але, стверджує Тарас Шамайда, один із найактивніших координаторів депутатської співпраці задля просування закону про українську мову, і в нинішній редакції закон № 5670д є актуальним, бо чітко зазначає, що українська мова — єдина державна. Політолог Володимир Кулик підкреслив, що потрібно чітко розділяти закон саме про державну мову й закон про мови нацменшин — і це практика європейських країн, які жорстко підтримують статус своїх мов: “Закон охоплює та регулює застосування саме державної мови, а не мов загалом. Такий підхід відповідає європейській практиці мовно-регулювання, він дозволяє уникнути

28 лютого 2018 року, після чотирьох років спротиву та боротьби української громадськості, Конституційний Суд України скасував сумнозвісний провокаційний закон “Ка-Ка” (“Про засади державної мовної політики”). Нині мовну ситуацію регулює лише ст. 10 Основного закону, яка визначає державною мовою України українську.

непотрібного змішування та протиставлення в одному законі державної мови та інших мов із геть іншим статусом та функціями”.

Важливо, що законопроект передбачає чіткі механізми контролю за його виконанням. “Ми можемо бачити, що саме чіткі санкції за порушення квот на українську мову на телебаченні і радіо стимулюють власників каналів дотримуватися встановлених правил. Так само має бути і з використанням мови держслужбовцями та працівниками в публічних закладах”, — зазначив Тарас Шамайда. Для перевірки рівня володіння українською мовою в Україні має бути створено Центр сертифікації і мають бути “мовні інспектори”. Та водночас законопроект зазначає і те, як людина, що не володіє українською мовою, може отримати допомогу в її вивченні — держава мусить надавати таку допомогу, тоді як зараз цим займаються лише волонтери.

Промовці зазначили, що застосування української мови в країні й так зростає за останні чотири роки, коли значна частина переходить на українську: “Так люди в умовах війни прагнуть почуватись українськими патріотами”, — зазначив Юрій Макаров. Статистичні дані, отримані торік у травні, демонструють: понад 64 % громадян України вважають, що держава має підтримувати насамперед українську мову, 68 % вважають, що документація в державних закладах має вестись лише українською мовою, 59 % підтримують українську як єдину в спілкуванні в установах.

У разі ухвалення цього законопроекту, стверджує Володимир Кулик, суперечки про те, чи повинні держслужбовці, зокрема й найвищого рівня, говорити лише

українською мовою, відпадуть. Пізніше він зазначив, що найменше сподівань на підтримку під час голосування очікується від депутатів фракції БПП — хоча такою позицією вони дискредитують Президента, соратниками якого себе називають. Поки ж до них та до найвищих керівних осіб направляють свої звернення десятки громадських організацій, рухів, ініціатив — немало серед них із Донбасу. Зараз найбільші перспективи є саме у законопроекті № 5670д — він був напрацьований робочою групою правників, громадських активістів та експертів із мовних питань при Координаційній раді з питань застосування української мови в усіх сферах суспільного життя України при Міністерстві культури України і підтриманий цією радою та профільним комітетом ВР. Ініціаторами внесення законопроекту на розгляд ВР є 76 депутатів від “усіх постандартних фракцій”, від дуже різних депутатів”, зазначив Тарас Шамайда. Його підтримують науковці Львівського НУ ім. І. Франка, НУ “Києво-Могилянська академія”, КНУ ім. Т. Шевченка, Міністерства культури, освіти і науки, молоді та спорту тощо. Науковці, митці, представники професійних спілок звертаються і вимагають закону про функціонування української мови як державної — і вочевидь, дуже скоро ми станемо свідками того, як що вимогу сприймають у Парламенті конкретні політики, як вони голосуватимуть. Чи швидко владяться ухвалити цей, чи, можливо, інший законопроект про державну мову? Чи спотворять нардепи існуючу версію законопроекту новими правками чи, навпаки, — удосконалять? Чи висловиться, нарешті, на підтримку такого Закону Президент? Відповіді на всі ці гострі запитання почнемо вже скоро.

МОВА ЄДИНА



2-5

ДОСЛІДНИК ПРИДНІПРОВ'Я



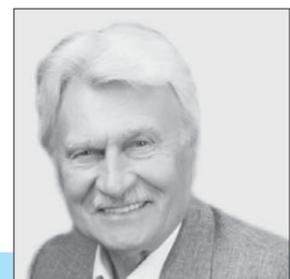
6

ПАВЛИЧКОВА ШЕВЧЕНКІАНА



8

МОЄ СЕЛО РЕМЕЛЬ



12

СПЕЦІАЛЬНО ДЛЯ “СП”



15



«Мова – визначальний і консолідуючий»

Продовження.
Початок у ч. 9 за 2018

«Як довго ждали ми своєї волі слова...»



Микола ГОЛОМША, лідер політичної партії «Патріот»:

В землі віки лежала мова
І вресні вибилась на світ.
Олександр Олесь

— Толерантність українців є однією з найсильніших національних рис. Однак часто, якщо брати історію, нею послугували в своїх інтересах різні зайти. Нерідко це призводило до ситуації, коли українці жили-були, а офіційно їх начебто і не було. Що з одного боку (східного), що з другого (західного) виникали «грамоти», які забороняли українцям називатись українцями і розмовляти рідною мовою. В таких умовах доводилося не лише виживати, а й зберігати свою ідентичність і унікальність, зокрема у мовній природі. Зрештою, українці вистояли в цьому історично-ментальному протистоянні і вистояли завдяки саме мові, її глибинним потужним пластам, які мали силу животворних джерел скрізь, де жив хоча б один справжній українець.

Що таке рідна мова для кожного з нас? Як вона входить у свідомість і душу? Іван Франко вважав цю проблему глибокопсихологічною, яка коріннями «сягає малодосліджених досі тайників — зв'язку людської психіки з тими нібито конвенціональними, а проте так дивно органічними системами звуків, що називаємо рідною мовою. Здається, що таке рідна мова? Чим вона ліпша для мене від усякої іншої і що мені вадить при нагоді замінити її на всяку іншу?»

Практик, утилітарист, не надумуючись ані хвилини, скаже: пусте питання! Мова — спосіб комунікації людей з людьми, і, маючи до вибору, я беру ту, яка дає мені можливість комунікуватися з більшим числом людей. А тим часом якась таємна сила в людській природі каже: «Pardon, ти не маєш до вибору; в якій мові вродився і виховався, той без окаянства своєї душі не можеш покинути, так як не можеш замінитися з ким іншим своєю шкірою». І чим вища, тонша, субтельніша організація чоловіка, тим тяжче дається і страшніше карається йому така переміна». Про це писав він у творі «Двоязичність і дволичність», хоча до самої проблематики звертався протягом всього свого життя.

Видатний учений-мовознавець, філософ, етнограф,

фольклорист, громадський діяч Олександр Потєбня ще в середині позаминулого століття звертав увагу на те, що мова не є обособленим феноменом, який існує сам по собі. Це, з його точки зору, народний дух, який зрештою спричиняє формування національного світогляду і самостійної нації. Він цю проблематику вивів на рівень філософського осмислення категорії «мова і нація», яка згодом отримала розвиток у працях багатьох вчених. І він категорично був проти деукраїнізації (як загального процесу денационалізації), оскільки вбачав у цьому втрату національної (духовної) самоідентичності.

На жаль, не світочі ума і думки визначали протягом тривалого часу реальність і перспективу української нації. Перебуваючи між жорнами східних і західних поневолювачів, українці змушені були нерідко поступатися загарбникам адміністративно-територіально (зміна адміністративних кордонів українських земель або передача до інших терутворень), терпіли утиски в питаннях національної належності (то вони ставали малоросами, то мешканцями Малопольщі, а то й взагалі зникали під угорськими прізвищами), але завжди намагалися утримувати мовну ідентичність. Останнє було найбільшим полем битви. Загарбники прекрасно розуміли, що позбавивши українців території чи примушуючи їх називатися неукраїнцями, вони тільки пригноблюють їх. Щоб повністю знищити українців як націю, необхідно було відібрати мову. Мововбивство українців на тривалий період стало свідомою політикою діячів російської імперії, не набагато відставали від східних імперців і їхні західні «колеги». Лінгвоцид — таке визначення отримав цей історичний процес поневолення українства. (Детально з документами щодо мововбивства у недалекому минулому можна ознайомитися на прикладі книги відомого українського мовознавця Лариси Масенко і її колег — «Українська мова у XX сторіччі: історія лінгвоциду»).

Сьогодні Україна піддається остракізму з боку деяких своїх сусідів саме за мовно-освітню політику. Передусім у цьому Угорщина. Рівень дискусії, яку нав'язують нам угорські політики і чиновники, хоч як прикро, не витримує критики. Навіть поверхневий аналіз претензій свідчить про те, що угорські діячі «співають» з чужого голосу, а голос цей знаходиться у Кремлі.

Напористість наших сусідів наразі не отримала відповідної за рівнем відсічі і такого ж дискурсу трактування історії і сьогодення. Причиною цього є та ж таки толерантність, якої ми (в цьому випадку держава) дотримуємось.

Але у суспільно-політичному дискурсі ми отримали чимало претензій до угорської сторони з боку українців. Бо нам теж є що згадувати, і ці спогади ще болять. Наприклад, насильницьке впровадження мадяризації у поза-

минулому столітті, якому передувало утворення Австро-Угорської імперії. «Мадяри здобули цю державу для мадярів, а не для інших. Тому верхність і гегемонія мадярів сповна виправдані», так тоді ставилось питання на державному рівні, і саме ці слова говорив прем'єр-міністр Королівства Угорщина Кальман Тис.

Під дію примусової мадяризації підпадали всі інші народи, які проживали на території новоутвореної імперії: словаки, серби, румуни, хорвати тощо. Звісно, до цього переліку потрапили і українці, мову яких (до цього обов'язкову до вивчення на Закарпатті) заборонили.

А результатом ухвалення закону про обов'язковості вивчення лише угорської мови у тодішніх освітніх закладах вбачається те, що з української общини, яка нараховувала десятки (якщо не сотні) тисяч осіб, нині українцями себе вважають від трьох до семи тисяч (за різними джерелами) осіб. Цьому сприяло також і насильницьке надання всім немадярам угорських прізвищ та імен.



Те, що зараз в Угорщині немає жодної української школи проти сімдесяти угорської в Україні, до уваги нинішні будапештські критики Закону України «Про освіту» не беруть, бо ця реальність не стала надбанням широкого громадського загалу і в Україні, і в громадах, а заодно і в коридорах ЄС та ООН.

Звісно, у такій тональності не варто продовжувати дискусію ні з угорцями, ні з поляками, ні з будь-ким іншим. Бо цей шлях заведе нас у глухий кут, з якого ні разом, ні поодиночки не вибратися без чвар чи навіть силового протистояння, і що найгірше — між українцями також.

Доречно було б усе-таки ставити питання про об'єктивне дослідження історії і, зокрема, стосунків українців зі своїми сусідами (безвідносно з якого боку). Маю на увазі наукове фундаментально-комплексне дослідження, в якому залишалося би право кожної нації на власне, але об'єктивне, трактування історії і водночас спільне визначення болючих точок у взаєминах та обумовлення міри відповідальності, причин того чи того ганебного факту, діяння й історичної ситуації, яка існувала на той момент.

Таке рішення могли б ухвалити керівники країн, які мають стосунок до цього (їх набереться з десяток). Це був би вищий прояв міждержавної і міжнаціональної толерантності, де перспективою міг бути лише мир і розвиток великого регіону, а може, і континенту.

Втім, наразі це лише мрії. Реалії жорстокіші й непередбачуваніші. А ми живемо саме в реаліях.

Наприкінці 90-х років минулого століття Ліна Костенко в одному зі своїх виступів говорила про необхідність для кожної нації мати свою гуманітарну ауру. До неї вона зараховувала комплексне наукове супроводження «сфери суспільного життя, разом з освітою, літературою, мистецтвом, — в їхній інтегральній причетності до світової культури і, звичайно ж, у своєму неповторно національному варіанті». Якби до світочів ума дослухалися в нинішній, вільній, незалежній Україні, яка переймається «свобідним життям», ми б давно започаткували творення гуманітарної аури нації. Однак маємо іншу картину.

Така тенденція зберігається незмінною останні три роки. Додамо до цього 66,5 % журналів та іншої періодики, що друкуються російською, і ми побачимо картину активної (агресивної) присутності «руського міра» в Україні.

Усе це відбувається на тлі зростання українськості у суспільстві. Так, всеукраїнське опитування Центру Разумкова (2017 р.) підтвердило цю тенденцію — 92 % громадян нашої країни (без урахування окупованих територій) вважають себе етнічними українцями. Лише 6 % наших співвітчизників відповіли, що вони є етнічними росіянами.

Відповідно 68 % опитуваних вважають рідною мовою українську, серед етнічних українців ця цифра сягає 73 %. Розмовляють українською (завжди або переважно) удома близько п'ятдесяти відсотків українців, водночас російську використовують близько 30 %.

Не бачити ці тенденції неможливо. І тут виникає питання: а чи все можливе робить влада для того, щоб українська стала мовою всіх громадян — державних службовців (насамперед), бізнесу, культури (включно з тим, що зветься поп-культурою), освіти, науки тощо. Щодо останнього, то хотів би принагідно нагадати, що перша у світі «Енциклопедія кібернетики» за редакцією директора Інституту кібернетики академіка В. Глушкова (два томи, близько 1700 статей з інформатики, кібернетики (теоретичної, економічної і технічної) та обчислювальної техніки, майже 1200 сторінок) була створена саме українською мовою і вийшла друком ще 1973 року.

На жаль, нині суспільство стикається з відричкою радянського минулого у багатьох сферах, особливо сервісних, де присутня російська мова. І тут ми отримуємо соціальний дисонанс — мовна практика перемагає мовну ідентифікацію. Аналізуючи соціологічні дослідження з мовної ідентичності доктор політичних наук, провідний науковий співробітник відділу етнополітології Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Кураса НАН України Володимир Кулик підкреслює: «Громадяни хочуть більше української мови, ніж є реально. Вони набагато більше готові до українізації, ніж її проводить влада».

Який вбачається вихід із ситуації на цьому етапі? Активізація суспільних рухів і тиску на владу щодо застосування української мови в усіх сферах життя з одночасним толерантно-креативним просуванням безмежного потенціалу української серед різних суспільних верств.

Цей процес уже набуває точкової активізації. Ось кілька прикладів. Так, Київська міська рада торік у жовтні ухвалила рішення, яким передбачається визнання державної мови як першочергової в місцях громадського обслуговування в Києві, при реалізації товарів і наданні послуг. Застосування іншої мови можливе на прохання споживача.



ЧИННИК ДЕРЖАВИ»

3 лютого ц. р. за рішенням львівської міської ради усі працівники сфери обслуговування відтепер зобов'язані послугуватися винятково українською мовою. Вся публічна продукція: від плакатів, вивісок, афіш до цінників, чеків, квитків, меню — має бути лише державною мовою.

Подібне рішення у лютому ц. р. ухвалила і міська рада Чернівців та Кропивницького. Так, рішенням “Про заходи щодо забезпечення регіональної мовної політики в місті Кропивницькому” встановлюється, що на “території Кропивницького всі назви установ, підприємств, організацій, вивіски, плакати, афіші, публічні повідомлення, рекламні оголошення та будь-які інші форми аудіо- і візуальної рекламної продукції, інформація для споживачів товарів та послуг виконуються державною мовою відповідно до законодавства України.

Крім того, в усіх сферах громадського обслуговування громадян в обласному центрі при реалізації товарів і наданні послуг першочергово використовується державна мова. І лише на прохання споживача суб'єкт господарювання може використувати будь-яку іншу іноземну мову для повного донесення інформації про товари та послуги та для належного обслуговування споживачів. У всіх закладах сфери громадського харчування обов'язкова наявність меню, виконаного державною мовою. При обслуговуванні відвідувачів персонал зобов'язується першочергово пропонувати меню українською мовою і лише на вимогу відвідувача надати меню будь-якою іншою мовою за його наявності”. Варто додати, що це рішення розроблялось у взаємодії з експертами “Асоціації Політичних Наук”, “Руху захисту української мови” та “Просвіти”, в рамках діяльності коаліції “Рада Експертів”.

Думається, що цей поступальний рух української мови у суспільстві відтепер стає невинним. У зв'язку з цим хотів би звернути увагу на ще один аспект, який наразі залишається поза увагою і держави, і суспільства. Це багатоваріантність української мови, яка живе своїм життям у регіонах і навіть в окремих географічних точках, наприклад, місцях компактного проживання невеликих етносів — німців, албанців, греків, болгар тощо. Це мовне розмаїття, на нашу думку, є живильним середовищем передусім для української і значно посилює її, якщо розглядати перспективу подальшого активного розвитку мови.

Щодо проблеми функціонування державної мови в повсякденні, то тут вбачається необхідність застосування одного універсального підходу: українська має використовуватися скрізь і всюди апріорі — за замовчуванням. Починаючи від мови комп'ютерних програм та соціальних мереж і закінчуючи бізнес-перемовинами.

...“Мову можна порівняти із зором”, — стверджував Олександр Потебня. Подібно до того, як найменша зміна в будові ока і діяльності зорових нервів,

писав він, неминує дає інше сприйняття і цим впливає на весь світогляд людини, так кожна дрібниця в будові мови повинна давати без нашого відомо особливі комбінації елементів думки. Вплив таких мовних дрібниць на думку в своєму роді є унікальним явищем.

Нам, услід за Потебнею, варто усвідомити, що у практиці застосування мови, що має наслідком зміну (перспективний розвиток) світоглядних позицій українського суспільства, дрібниць не може бути. Наша мова — це наша перемога.

Прохати квоти — це принизливо



Георгій ФІЛІПЧУК,
академік НАПН України.

— Згадаю 1990 рік. Тоді після ухвалення “Декларації про державний суверенітет України” відбувся велелюдний мітинг. Зібралися українці, Товариство української мови перетворювалося в Товариство “Просвіта”. Говорили багато. Назвали страшну цифру, що нас 376 років поневолювали в мовному плані і ми мали 480 циркулярів нищення українськості, нищення української мови.

А потім в італійського професора Рікардо Піккіо запитали, чи виживе Україна. Він відповів, що виживе лише за однієї умови: якщо наші діти вивчатимуть, знатимуть і любитимуть українську мову, свою історію і культуру.

Відомий філософ Колен ше сто років тому говорив, що людина багато що змінює в своєму житті, навіть інколи зраджує. Але вона не може змінити лише одного — своїх дідів. Не можна зраджувати, не можна змінювати дідівську традицію ставлення до своєї мови, до своєї національної культури, до своєї церкви, віри і до своєї історичної національної пам'яті. Це ті стрижневі основи, на яких вбудовується світ.

Чому в “Декларації про державний суверенітет України”, що ухвалювали ще в УРСР, були два потужні поняття — націєтворчі й державотворчі, а зараз про них не згадують. Ми багато втратили, починаючи з 1990 року. Адже тоді було закладено поняття національна держава. А в Конституції 1996 року ми не виборили цієї позиції. А далі — страшна методологічна низка ідеологічних та політичних помилок. Це та методологія, яка не дозволяє розвивати українськість як культу.

Часто ми читаємо лише перший абзац 10-ї статті Конституції України. А є ще й другий абзац — той, що зобов'язує. Він є нормою прямої дії. Зобов'язує

користуватися українською мовою і 8 стаття Основного Закону. І якщо ми дотримуємося верховенства права, то повинні не просити, а вимагати від держави в особі влади.

За результатами останніх досліджень, нас сьогодні 90,6 % українців. Але ми стаємо у чергу, прохаючи квоти на телебачення, радіо. Прохати квоти — принизливо. А ми мовчимо.

Бачимо у Верховній Раді України нові обличчя без нових ідей. Вони вважають, що це інновація, що вони ошасливають державу і народ, оскільки виборюють квоти для українців, які сьогодні є формуючою основою нації.

Немає важливішої реформи країни, ніж громадянське суспільство. Лише громадянське суспільство, його націєтворча державницька позиція зуміє не тільки переконати владу, а й поставити у перші ряди людей, які не вважають, що Україна лише територія, а сприймають її як духовну, морально-етичну і політичну цінність. І лише з такою владою, такими сильними рядами можна формувати міцну мовну політику.

Я думаю, всі ви читали статтю Андрія Куркова, в якій показано модель Ложкіна-Куркова. В цій статті висловлена позиція, що російська мова і російська культура — національне надбання українського народу й української держави. І це лише один епізод, який маємо. Чому не ста-



вимо питання персонально до кожного міністра?

Я не боюся міністра культури, але боюся культури міністра. Так само можемо сказати і про Міністерство освіти. Адже 2010 року в російськомовних школах запровадили буквар, який називався: “Наша родина — Росія-матушка”. І практично весь навчальний рік вчителі працювали за ним, виводячи у наших дітей неповагу до української мови, української держави й національної культури.

2011 року завдяки деяким нашим письменникам, формуючи концепцію літературної освіти в Міністерстві освіти, — українську літературу поставили нижче ватерлінії, а російська “має величезне загальнолюдське цивілізаційне значення” і завдяки їй ми начебто хоч якось розвиваємося. Цю концепцію і сьогодні активно впроваджують від Чопа до неокупованих територій Донбасу. Це наша біда і велика трагедія.

Через недоумкуватість і збайдужілість ми не оцінили цього

належно, і раптом дізналися, як доканий факт, що у стресових ситуаціях діти “перевантажені” Шевченком, Лесею Українкою, Грушевським, Хмельницьким. І треба забрати від них ці величини, на яких формується українська людина. Це неприпустимо.

Україноцентризм — єдиний принцип, який повинен домінувати і бути реалізований у всіх сферах суспільного, наукового, публічного і державного життя.

А що ми отримали від післямайданних міністрів? Вони запропонували ліквідувати 542-й наказ, який говорив, що, починаючи з технічних вишів і завершуючи гуманітарними — тема української історії, української мови і літератури — це визначальні державотворчі, виховні предмети, які не можна чіпати.

І ми зі 134 годин історії України дійшли до 17 навіть у гуманітарних вишах і наші “видатні” міністри раптом запропонували замінити історію України — українською національною культурою.

В'ячеслав Липинський говорив, що не може весь народ бути національно свідомим, але передні ряди зобов'язані бути такими. А ми залишили на поверхні тих людей, які формують інтелігенцію. Це ті ректори вишів, які підтримали Добкіна і Кернеса за знищення українськості. А в цих вишах навчається 25 тисяч студентів.

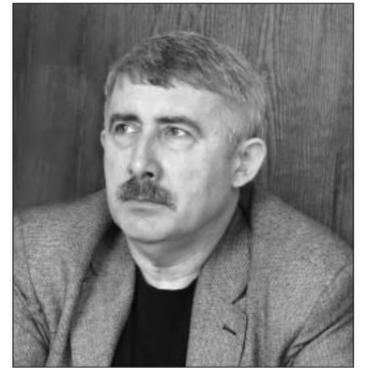
Сьогодні інформаційний простір справді окупований. А якщо соціокультурне середовище є таким — мовну політику впроваджувати неможливо. Маємо 5 телевізійних каналів, які формують весь

інформаційний простір. У цьому здичавілому антиукраїнському просторі виховувати українську молодь, яка є єдиним обнадійливим чинником української перспективи, неможливо.

Ми зобов'язані дати цьому оцінку. Я звертався на двох з'їздах до нашої так званої “передової” інтелігенції, яка безперервно ходить на ці канали. Шановні, зробимо звернення від імені української інтелігенції, щоб український народ знав, що ми виступаємо проти антидержавного інформаційного простору, який окуповує і нищить українську націю.

Треба, щоб наша позиція, наша єдність у питанні української мови вибудовувалася так, щоб нас не лише почули, а щоб за нами пішов люд. Ходіння в народ — єдиний шанс говорити з народом. Нація втрачала свою територію, ресурси, державність, але повертала. Однак нація, яка втрачає душу в образі рідної мови, не поверне її ніколи. Вона навіть не поверне себе у світовому співтоваристві.

Пропоную скликати загальноукраїнську конференцію, на якій необхідно розглянути культурні, мовні й політичні питання



Михайло СИДОРЖЕВСЬКИЙ,
голова НСПУ.

— Ми перебуваємо в процесі, коли кількість починає переходити в якість. Критична маса поступово набирає сили, але нам треба думати про наступні кроки. Пропозиції були, але треба їх сформулювати й реалізувати.

НСПУ стоїть на чітких державницьких, україноцентристських, українських національних позиціях. Саме такими є заяви і всі дії керівництва Спільки. Інша річ, що письменники різні, як різне і наше суспільство. У письменницькому середовищі ще є загойдані триединою слов'янською коліскою. З іншого боку, є колеги, які не знають і не хочуть знати українську національну культуру, вважають її хуторянством, учорашнім днем, шароварщиною. А нам, мовляв, треба в Європу. Європа — панацея, Європа — стимул, Європа — мета. У цьому сенсі і згадуваний сьогодні мультикультуралізм.

До речі, у Франції і Німеччині, де найбільше практикували й просували цю ідею, відмовилися від неї ще перед “Арабською весною”, тобто у 2009—2010 роках. Оскільки зрозуміли надзвичайно велику небезпеку політики мультикультуралізму. А наші деякі постмодерністи, зокрема й у владі, які опікуються культурою, якраз діють у цьому руслі. Вони не випереджають час, а відстають від нього на 10 років, але цього не розуміють.

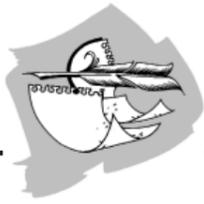
Проведемо історичні аналогії. Згадаємо Українську революцію, що почалася наприкінці лютого 1917 року. Тоді українські ліви працювали практично в одному напрямі з лібералами і діяли за підтримки чорносотенців із Москви й України. Діяли вони проти українських націоналістів, які були тоді слабкі і не мали шансів на перемогу.

На жаль, те, що відбувалося сто років тому, відбувається нині. Складатися враження, що говорити про українську національну ідею зокрема, та й про все українське національне загалом, у високих кабінетах вважають не дуже сучасним і не дуже хорошим тоном.

Необхідно підкреслювати, що сьогоднішня українська влада в культурній та інформаційній сферах, на законодавчому та виконавчому рівнях є антиукраїнською.

Пропоную скликати загальноукраїнську конференцію, на якій необхідно розглянути культурні, мовні й політичні питання. Залучити до цього процесу відповідні політичні сили, але не для їхнього піару чи реклами.

Продовження на стор. 4



«Мова – визначальний і консолідуючий»

Продовження. Початок на стор. 2-3

Нас багато, і кількість уже переходить у якість. А в ешелонах влади інтелектуальних сил насправді не так уже й багато. Їхні інтелектуальні кадри продалися владі й працюють на неї за гроші. За нами стоїть велика інтелектуальна сила, тому потрібно зорганізуватися. Саме з метою такого об'єднання необхідно скликати загальноукраїнську конференцію, на якій порушити питання ставлення держави культури. А також показати наше бачення, що ми можемо запропонувати і зробити.

Навколумовні дискусії в Інтернеті



Олена РУДА,
кандидат філологічних наук:

— Дедалі більше людей надають перевагу Інтернету як альтернативі газетам і телебаченню за можливість самостійно обирати необхідну інформацію, уникати потоку нав'язуваної. Сьогодні це простір для вільного висловлювання власної думки і безперешкодного доступу до різних поглядів на ті чи ті суспільні явища й події, по суті, заміна феномена “кухонних розмов”, який породило зіткнення офіційних і неофіційних інтерпретацій за радянських часів. За даними Інтернет-асоціації України, наприкінці минулого року регулярно користувалися Інтернетом 64,09 % населення (або 21 мільйон українців). Окрім ознайомлення з новинними й аналітичними матеріалами, користувач мережі отримує змогу стати суб'єктом подій завдяки інтерактивному спілкуванню на форумах, веденню блогів, коментуванню редакційних матеріалів електронних видань.

Варто сказати, що в інтернет-комунікації можливо задіяти стратегії, що можуть бути реалізовані тільки серед мережевої спільноти. По-перше, високий рівень анонімності дозволяє висловлювати те, що неможливо висловити в інших контекстах. По-друге, вихід на ширшу аудиторію полегшує пошук людей із близькими поглядами. І по-третє, це відсутність меж, що призводить до радикалізації поглядів.

Велику роль сьогодні Інтернет відіграє і в розгортанні навколумовного дискурсу. Нагадаю події 2012 року, коли скандально ухвалили горезвісний мовний закон Ківалова-Колесніченка. Тоді в мережі з'явилися сотні текстів, які висвітлювали перипетії та наслідки підписання документа. Через інформаційні матеріали з озна-

ками замовності українська влада захищала, а опозиція критикувала мовну реформу. При цьому рівень насиченості статей маніпуляціями зашкалював. Після того як чи не кожний український політик “попіарився” на мовному питанні, до обговорення долучилися блогери й рядові користувачі Інтернету. Жваво обговорювалися всі події, диспозиція політичних сил, імовірні варіанти. Шість років минуло, та ситуація не змінилася на краще – мовне питання на державному рівні не розв'язане, ще й додалися нові конфлікти на мовному ґрунті.

І хоча певні соціологічні дослідження вказують на те, що мовна тема зараз мало кого турбує, а на думку професора Ярослава Грицака, в інтелектуальному середовищі дійшли згоди, що Україна буде двомовною, градус навколумовної дискусії не став нижчим. Законодавча неврегульованість функціонування мов, зокрема затягування з вироком Конституційного суду щодо закону Ківалова-Колесніченка, неясність зі статтею про мову освіти, некарність невиконання норм про квоти на телебаченні і радіо, спричиняють подальші гарячі суперечки в суспільстві. Невтомне обговорення питання мови в соцмережах вказує на те, що воно дуже хвилює громадськість. А надмірна поляризація і заполітизованість поглядів, вплітання мовного питання у контекст російсько-української війни, вимірювання його категоріями “зради” і “перемоги”, спричиняють аксіологічні коливання, налаштовуючи мовців на протистояння.

Заради справедливості треба сказати, що і сьогодні на сторінках електронних видань точиться фахова дискусія щодо мовних питань. Науковці розміщують ґрунтовні розвідки про особливості мовної ситуації, соціологи публікують свої дослідження, громадські діячі пояснюють, що відбувається в законодавчому полі й що це означає. Та левову частку обговорення мовних питань становлять сповнені емоцій і маніпуляцій деструктивні суперечки, які роз'яструють разом національні, расові, політичні, соціальні, гендерні рани суспільства.

Сьогодні навколумовні дискусії виникають раз у раз, що йно з'являється інформаційний привід. Такими приводами в останні роки були: подання нових мовних законопроектів, розгляд закону Ка-Ка в Конституційному Суді, підготовка закону про українські квоти на радіо; ухвалення нового закону про освіту, голосні заяви угорської влади, надсилання мовної статті закону для резолюції Венеціанської комісії; опублікування результатів соціологічних досліджень (наприклад, опитування Центру Разумкова про мову причетних до АТО громадян); оприлюднення моніторингу дотримання мовних квот у ЗМІ; загалом огляд телевізійного контенту; а також трохи дрібніші — звістки про факти відмови в обслуговуванні державною мовою у сфері послуг чи державних ор-

ганах, на кордоні тощо; повідомлення про акти насильства через мову спілкування (переважно українську), а також потрапляння мовного питання у сміхову культуру — це про жарти й анекдоти навколо запропонованого і широко обговорюваного “мовного патруля”.

Приводи для суперечок створюють і ЗМІ. Ось заголовок одного з електронних видань: *“Ведучий Матвій Ганнопольський у прямому ефірі програми “Ехо України” на Телеканалі “Прямий” грубо принизив глядача, який наголошував на важливості української мови”*. Чіпляючись оком за “скандальний” заголовок, читачі йдуть за посиланням і, звісно, не можуть утриматися, щоб у коментарях до новини не висловити своє ставлення і до вчинку ведучого, і до проблеми загалом. Найбільш резонансними є висловлювання про мовну політику і мовну ситуацію відомих ведучих, політиків, громадських діячів; саме вони як публічні особи найбільше обурюють загал, якщо не відповідають образу державного діяча чи журналіста в Україні, до прямих обов'язків яких входить дотри-



мання мовного законодавства. Дразливими є й висловлювання діячів культури, зокрема відомих письменників, співаків, про мову і мовну політику в Україні. Нагадаю, як загули соцмережі після інтерв'ю Олега Скрипки, який сказав: *“Люди, які не можуть вивчити українську, мають низький IQ, таким ставлять діагноз “дебілізм”. Треба їх відокремити, тому що вони соціально небезпечні, треба створити гетто для них”*. Не без того, що його слова і перекручували, і інтерпретували.

“Нору-хау” інформаційних війн — так званий *тролінг* (від англ. *trolling* — “техніка спортивної ловлі риби”), який полягає в розміщенні провокаційної інформації з метою нагнітання конфліктної ситуації навколо того чи того питання. Можливість створення у віртуальному просторі віртуального “я” забезпечує анонімність *“тролів”*. Прояви конфліктної мовної поведінки під час обговорення мовного питання, лавинне наростання агресії в комунікації є наслідками використання “тролями” комплексу маніпулятивних прийомів, найпоширеніші з яких — подання неправдивої інформації, перекручування фактів, заангажована інтерпретація, приписування

прихованих цілей, спекулятивна аргументація, видавання міфів за реальні факти, акцентування на відмінності, неможливості порозумітися між групами населення, поділеними за мовним і регіональними принципами, дискредитація осіб і груп людей, навішування ярликів, гра на національних, релігійних почуттях, використання негативно забарвлених експресивів, стилістично зниженої, обсиєної лексики, іронії тощо. Як приклад викривлення дійсності наведемо слова згаданого журналіста Матвія Ганнопольського на адресу глядача, який порушив питання мови: *“Ви такий патріот, а саме через вас особисто Україна втратила Крим і має проблеми з Донбасом. Бо саме ви дзвоните на телебачення і кажете, що російська мова — це погано, що російська мова — це Путін. ...треба якось поступово не давати приводу товаришу Путіну, а ви його друг, бо ви кажете тільки про українську. Ви вар'ят. Ви і такі, як ви, розпалюєте Україну! Ви — головна небезпека в Україні! Не дзвоніть і не розпалюйте ворожнечу. Це грандіозний здобуток, що це двомовна країна! А ви — ворог України”*.

Безумовно, такі слова вимагають вдумливого аналізу кожної тези, вибудовування стратегії нейтралізації цієї брехні, що в умовах прямого ефіру або ж чату в соцмережі навіть фахівець не завжди може швидко зробити. Ще й емоції від такого нахабства зашкалюють. Ми провели невеличке опитування у Facebook. А саме запропонували користувачам мережі відповісти на запитання *“Чи береже Ви участь в обговоренні мовного питання на сайтах, у соцмережах, теле- і радіопередачах?”*. Так-от, відповідь “інколи” дали половина з тих, хто відповів; ще більше третини сказали, що “ні”. Тема цікавить, але не хочу брати участь у сварках”. Дослідження не завершено, але його результати вже окреслюють певні тенденції. Питання мови людям болить, проте вони помічають неконструктивність подібних дискусій. Хоча розуміння, що ці дискусії є елементом інформаційної війни і що ця війна не омине жодного, існує. Так, блогер ОЛЕК ВЕРЕМКО-БЕРЕЖНИЙ опублікував *“15 тез для мовно-язикових суперечок”*, який складається з найпоширеніших провокативних реплік із різних навколумовних дискусій і вмотивованих відповідей на них, які можна використати як коментар, просто скопіювавши,

а не набираючи текст заново. Наприклад, першою тезою є *“Мова нічого не значить”*, друга — *“Природна конкуренція”* (це про комунікативну і ринкову конкуренцію мов), *“Російськомовний патріот України”*, *“Російськомовний воїн”* тощо. Тут ідеться про те, що, як правило, в таких суперечках розмова йде по колу.

То що це за феномен і як його сприймати? Без сумніву, винесення на широке обговорення суспільно-політичних питань, зокрема мовних, надалі лише збільшуватиме масштаби. Це пов'язано зі зростанням кількості користувачів Інтернету й соцмереж в Україні та становленням нової комунікаційної культури в усьому світі і в нас. З одного боку, це можливість для якомога ширшого кола громадян — із різних регіонів, міст і сіл, різних фахових кіл, поколінь — висловитися щодо питання мови, порушити, можливо, важливі аспекти, поділитися унікальним досвідом. З іншого боку, не можна не помітити очевидну маніпулятивну складову в цій технології. З огляду на те, що жодна істина в суперечках людей, які стоять на протилежних позиціях щодо питання мови, не народжується і не може народитися, припускаємо, що це своєрідне випускання пари, з одного боку, і емоційне розкачування — з іншого. Тоді як науковці-соціологи, соціальні психологи, лінгвісти мають змогу вивчити громадську думку, водночас політехнологи, бійці інформаційної війни, можуть вимірювати градус терпимості/нетерпимості до різних питань, виявляти болючі місця, надалі за необхідності штучно їх створювати. Маніпулятивною, зрештою, є й кимось створена і швидко поширена назва для навколумовних дискусій — *“мовосрач”*, яка підкреслює зневагу до тих, хто порушує питання функціонування якраз “мови” (а не “язика”).

Дотичне до нашої проблеми питання зниження відповідальності журналістів, які мимоволі стають бійцями інформаційного фронту на боці противника. Створення скандалу, сенсації, гра на почуттях — наріжні камені діяльності засобів масової інформації. Та заради сенсаційності ресурси вдаються до випускання важливої інформації. На одному з сайтів читаємо: *“Українські націоналісти говорять, що всі повинні говорити однією, українською, мовою”*. Або: *“Громадяни давно добиваються права говорити і вчити своїх дітей російською мовою”*. Проте всі розуміють, що жодні законодавчі ініціативи не зачіпали права громадян говорити в повсякденні будь-якою мовою, до якої душа лежить. Очевидно, що в гонитві за сенсацією, яка живе день, втрачається щось більше — створюються проблеми на десятиріччя.

Дискусії у соцмережах підтверджують те, що у нас немає державної мовної політики. Якби держава запровадила цілком конкретні правила гри, умови їх дотримання і наслідки недотримання, поле для суперечок звужилося б набагато. Звісно, сприйняття законодавчих кроків було б різним, але дискусії велися б навколо особливостей унормування мовної практики.



ЧИННИК ДЕРЖАВИ»

Конструктивності навколо мовним дискусіям додасть також створення майданчиків, таких, як «Портал мовної політики», де б громадяни мали змогу не лише висловлювати своє емоційне ставлення до ідеологічних прибічників, а й обговорювати законодавчі ініціативи, програми тощо в конструктивному руслі.

Ще один аспект дискусій у соціальних мережах — це неврахування того факту, що побудовані вони так, що попри ілюзорну відкритість простору, користувачі все ж перебувають у замкнених тематично відібраних спільнотах і не мають змоги бачити ширшу картину. Відтак у багатьох людей створюється хибне враження про те, що вони живуть серед однодумців. Недарма є навіть поняття «український Фейсбук»: навкруги лише дописи українською мовою, відповідна тематика матеріалів і ракурс висвітлення новин.

Щоб нас почули і зрозуміли, треба бити в дзвін



Леонід МУЖУК, кінорежисер:

— Мова зникла практично з усіх сфер інформаційного простору. І насамперед там, де вона берегла українську націю, — на українському радіо і українському телебаченні.

Апелювання до двох букв «UA» — це технологія, яким має бути українське телебачення. Наче вже не московське, а начебто європейське. Але це маніпуляція, яка переконала в тому, що той олівець, який тепер став фломастером, вималює нам все, що стосується культури кадру, культури мови, історії України, що стосується української ментальності і що впроваджується як система безкультура.

Чому я про це кажу? Тому що голова Суспільного телебачення не володіє українською мовою, а його заступники не знають, хто такий Василь Стефаник. А та челядь, яка перебуває на центральних позиціях, спілкується між собою в соціальних мережах лише матюками. Якби хтось проаналізував світогляд цих людей, то жажнулася б не лише наукова, а й пересічна Україна.

Я розумію, що треба бити в дзвони. Але, на жаль, цей дзвін глухий, оскільки всі комерційні телеканали працюють проти України абсолютно безкарно. Вони мають конкретну мету.

На одному з телеканалів з'явився Піховшек, який тридцять років знушався зі святійшого Філарета. У цивілізованому світі йому ніхто б не подав руки. Але він проліз через щілини антиукраїнської політики і все те, що хоч трохи має український інтерес в інформаційних джере-

лах, подає з антиукраїнської позиції. Я абсолютно переконаний, що вся та челядь і її керівники — це агенти, які сьогодні працюють системно, в злагодженому ритмі, за поставленими операційними завданнями.

А формування наглядової ради для Суспільного телебачення, очевидно, теж відбувалося під впливом цієї агентури. Вони призначили людей, які нічого не тямлять і нічого не вміють. Вони нищать тих професіоналів, які утверджували культуру слова на радіо і телебаченні, які мають чітку україноцентричну позицію. Цей ворожий хід пояснити дуже просто. Заборонили російські телевізійні канали, закрили доступ до інформаційного продукту, що йшов із Росії, то матимете всередині різні диверсійні операції. Це ідеологічне спрямування, яке сьогодні поширюють Ганнопольський і Кисельов.

Я колись прогнозував, чим закінчиться участь Кисельова на каналі ICTV. 2013 року навіть натякав, що готується війна, що відбудеться перерозподіл. І це був не прогноз, а елементарний аналіз джерел, які йшли з Росії в Україну.

Сьогодні друга фаза. Більше того, влада прикриває європейськими літерами «UA» російську експансію всередині нашої території. Тому необхідно вимагати від Національної ради з питань телебачення змінити склад наглядової ради, щоб там були спеціалісти, причетні до культурної та інформаційної сфери. І необхідно щоденно моніторити наш інформаційний простір.

За порушення законів, про які ми говорили, треба карати кадровими відрахуваннями. Сьогодні вже неможливо повернути назад державні структури на телебаченні, але треба хоча б зупинити його нищення.

Щоб нас почули і зрозуміли, треба бити в дзвін. Ми будемо щоденно підтримувати всіх, хто стоїть на українських позиціях, без яких неможлива Україна.

Мовна інтервенція



Лариса МОРОЗ, доктор філологічних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України:

— Я не мовознавець. До попередніх високодержавницьких промов можу лише додати кілька спостережень із життя.

Ми між собою можемо поговорити... Але то є фактично умовляння одне одного — а всі ми й так однодумці у цих питаннях... І всі ми одного рівня. Принаймні у рідному Інституті (як і у своїй родині) я не чую тих мовних «ляпів», тих дурниць безграмотних, від

яких мене пересмикує. Віднедавна я стала записувати їх — це трешечки заспокоює, хоч тимчасово.

Смикатися ж починаю, коли вмикаю телевизор чи — трохи рідше — радіо. Або коли виходжу з дому. Єдине місце у рідному місті, де почуваюся спокійно (окрім уже згаданих) і навіть часом тишуся, це простір метрополітену. Та навіть там можна прочитати у рекламі: «шкіряні хвороби», «Якщо хочеш бути щасливим — будь їм». Нещодавно у вестибюлі з'явилася реклама туристичної фірми: «Поїхали з нами!» (це ж заклик, а форма «Ідьмо!» їм невідома, та й не лише їм, адже її практично не чути ніде).

З якою радістю нам повідомили про зміну (виправлення!) назви міста «Мукачево» на «Мукачеве» — чи навпаки — байдуже, бо і те, й те — помилка (хіба, може, домагалися угорського варіанта — того не знаю). За законами української мови, неправильно також живають назви: Пирогово, Голосієво тощо. Правильно — Київ, Львів, Харків, Обухів, тож і Мукачів, Пирогів, Голосієв... У наведених помилках проглядають впливи російської мови. Прикладів — море. Ось мала дещиця з того, що встигла записати: «вщеНТ переповнені» (вщент — можна лише зруйнувати, а переповнити — «вщеРТЬ»), «відправилися», «бійко рухаємося», «тім», «якіх», «венеціанська» (але ж місто — Венеція, а не Венеція), «повз такої», «шестиста» (з числівниками особлива біда, аж до «п'ятидесять томами»), «біглий президент», «наряди» (за контекстом — «вбрання»), «висохла, що щіпка», «свита робить короля», у нас чомусь «несуть відповідальність» і «носять характер» (хоча українці ніколи не носилися з відповідальністю, бо мали характер), «приймає участь» — і «така участь» (за контекстом — доля), «вдача» (у російському контексті — удача), «шляхом правок», «шляхом зловживань» (таких прикладів протиріччя російського канцеляриту безліч), «постигла б така сама участь», «глядачів не проведеш» (за контекстом — «не обдуриш»), «залізничної дороги», «змагання з греблі», «пусте місце адвоката»... КІНЦЯ-КРАЮ ЦЬОМУ НЕМАЄ... І найстрашніше, що все те подається як українська мова... Науковці таке називають мовною інтерференцією. А як на мене, то більше скидається на МОВНУ ІНТЕРВЕНЦІЮ. Мушу навести слова нашого великого поета-любомудра Максима Рильського: «Коли наші мовознавці криком кричать про «зіпсуття мови», про заневищення її зовсім непотрібними русизмами і т. ін., то це зовсім не причепливість фахівців-лінгвістів, а великий корисний для всіх нагад про давно відому істину: де підупадає культура слова, мусить підупасти і культура думки».

...Вирує-лихоманить стихія... Враження таке, що люди геть уже не думають, що говорять, і навіть пишуть, не думаючи — навіть професіонали, бо чим же можна пояснити, наприклад, у «Літературній Україні» отаке: «розпорошена по музеям», «по офіційним повідомленням» («ЛУ», 2017, № 48). І, до речі, помилка у письменницькій газеті дедалі більшає,

нешодавно у невеликій за обсягом статті я нарахувала дев'ять (!) помилок.

Тож згадана інтервенція — аж ніяк не іззовні. Вона у мізках. Точніше — у головах професіональних працівників, зокрема й телебачення (це слід наголосити, бо всі ті тексти можна і необхідно РЕДАГУВАТИ!). Вони ж, як і тележурналісти, які тим грішать, не є агентами ФСБ, хоча працюють, доволі часто, як диверсанти! Таких — просто НЕ МОЖНА допускати до роботи на ТБ (хоч би



кому належав телеканал!), НЕ МОЖНА випускати в телеэфір — щоби не засмічували його і мозок глядача. Щоб не випускали в телеэфір і не розмножували вірус мовного СНІДУ!

...Одна «збагачусь» нашу мову диким «новотвором»: «повпливали», а за нею пішов вірус: усі вже повторюють... Інші «фекають» так, що у вухах чи то дзвенить, чи то шелестить: «афтіфка», «жоф-тень», «фпаф», «буф», «читаф», навіть «Київ» (я таке й вимовити не можу, а комп'ютер просто-таки збунтувався, нав'язливо пропонував виправлення...). Абетку навіть нам видозмінюють: «Эхо України» (це на «Прямому» — відомо, з чиєї подачі), а за тим і на іншому каналі «Епоха гігантів»... А як часто скрізь звучало: «є-декларация»!.. (Нарешті, ніби, останнє припинили, Богові дякувати).

Чимало нарікань викликає й реклама на екрані: «догляд за шкірою», «відкривай двері», «усі адреси», «два поросся», «намазася» тощо.

Український переклад фільмів — явище, безперечно, позитивне. Але лише тоді, коли виконується добросовісно. А як сприймати отаке (дещо тут зі звучання, а дещо й зі стрічки «письмового» перекладу): «взяв себе до рук», «штатні» (рос. «штатские»), «запроси на рибалку», «дорогий маркіз, вибачте», «дорога тітка, зрозумійте», «норушка» (звучить: «наружка», тобто «наружное наблюденіє»), «стала у дверей», «він був скритним — умів багато приховувати», «обсудимо» (тобто, обговоримо) і багато-багато... А що сказати про переклад слів персонажа (композитора) «мі бемоль-мажор» — у написі на екрані чотирма(!) словами: «мі пі моль мажор» (мабуть, перекладачеві знайомі лише третє й четверте з написаних ним слів).

Деякі з мовних «ляпів» (чи диких назв) межують із політичним абсурдом. «Південно-Західна залізниця» (і досі — а це напрямок Київ—Фастів—Житомир — і з якого ж то погляду?!). «Казна» — щодо цього нагадаймо, що мова формує свідомість, — то, може, саме тому маємо

фінансові проблеми, що наша СКАРБНИЦЯ — казна-чия, та й Національним банком України досі керує казна-хто?!

А як розуміти вирази «обстріл гранатометів», «обстріл бойовиків» — хто ж «кого» обстрілює (може, з боку бойовиків?)!

А наше озвучування того, що взяли моду писати латинкою! Телеканал чомусь зветься «UA». Не знаю, якою то мовою, якщо англійською, то друга літера зветься «ей», а не «а». (Та й навіщо свій Перший канал — чи він дер-

жавний, чи громадський, називати «по-іноземному», чи це нас якось вивищуватиме?). А чому цикл «Вивчаймо українську» треба називати «Лайфхак українською»? Не поважаємо й інших людей — з іншої країни: прізвище артистки Сандра Баллок (Bullock) чомусь постійно звучить як «Буллок» — вочевидь люди не вивчали англійської мови навіть у межах шкільної програми.

Що з цим усім робити? Принаймні не залишатися байдужими.

Але ж то лише перший крок... Ще зо два моменти.

Чи є сенс, чи варто «українізувати» такі поняття, як КГБ, КПСС, та й СССР? А імена російських імператорів! Тарас Шевченко міг собі дозволити (Катерина, Микола тощо). Але ж в історії не було таких! Були Ніколай I і II, Александри, Єкатеріна тощо. (І я згодна зі світлою пам'яті Євгена Свєрстюком та творцями «Українського тижня» щодо такого написання).

І — мають рацію колеги щодо того, що вже час не просити у влади уваги до української мови й культури, а ВИМАГАТИ. До того я ще додала б: час уже відходити від поняття «Незалежна Україна» й повертатися до того, яке вживали сто років тому: «САМОСТІЙНА УКРАЇНА».

Якою мірою важливою та відповідальною є позиція кожного з нас — громадян України, можна побачити з поведінки людей мистецтва. Чому Ахтем Сейтаблаєв опанував — стверджую: досконало — українську мову (сумніваюся, що він навчався в українській школі, а коли й навчався, то — не лише він) і використовує її принаймні у громадських заходах? Невже то йому легше, аніж отим численним претендентам на звання зірок шоу-бізнесу, які навіть не намагаються, та й узагалі ігнорують?!.. А просто син кримсько-татарського народу має високу громадянську гідність і повагу до українського народу й Держави Україна, в якій мешкає і вільно творить.

Далі буде.



Микола Чабан у редакції “Зорі” на Старокозачій

— Вас, як краєзнавця, не можуть обходити події та постаті, про які тільки тепер можна говорити на повний голос. Наприклад, Голодомор 1933 року...

— Реальність Голодомору мені довела смерть моєї 46-річної прабабусі Вусті Мартинівни Гаржі, яка рятувала дітей, віддаючи їм останню крихту хліба, а сама померла. Я 20 років працюю над цією темою, їздив по селах, записував спогади очевидців, розповіді рідних загиблих. Усе це друкувалося у газетах, а згодом увійшло до збірників “Голод 1933 року в Україні” і “33-й: голод” та інших. Перший збірник упорядкували В. Маняк і Л. Коваленко.

— 2002 року Ви видали унікальну книжку “Діячі Січеславської “Просвіти” (1905–1921)”, яка містить близько 670 імен. Причому це не просто списочний склад, понад 55 статей — то ґрунтовні біографії з роками життя, фотографіями. Як Ви прийшли до теми “Просвіти”?

— Я працював у відділі культури молодіжної газети “Прапор юності”. Один із дописувачів бухгалтер із Чаплів Юхим Сушенко зацікавився долею свого земляка Валер’яна Підмогильного, якого добре знав і навіть у роки застою проводив резонансні вечори його пам’яті, запрошуючи січеславських письменників. Готуючи до друку його статті і маючи схильність до пошукової роботи, я зайнявся темою “Розстріляного Відродження”, налагодив зв’язки з людьми оточення Підмогильного, які залишилися. Та згодом почав розуміти, що 20-ті роки мають якість підґрунтя, ніщо не минає саме по собі, одне покоління породжує наступне. Коли ж почав шукати оту попередню генерацію з “Просвіти”, то там уже був повний морок забуття. Адже для сімей колишніх просвітян минуло — табуована тема. А їхні онуки найчастіше нічого не знали про дідів як членів просвітницької організації.

— А як же Ви дізналися усі ці прізвища?

— На початку ХХ століття літературно-артистичне товариство “Просвіта” щороку видавало свої повідомлення-звіти і в кінці були списки його членів. Я почав з Одиноків, яка тоді не входила у межі міста, бо у селах простіше знайти людей, які щось могли розповісти і зберегли хоч якісь архіви. Після довгих пошуків дізнався про долю 20-річного просвітянина, етнічного росіянина Пилипа Шукіна. Це був інтелегентний чоловік, писав передмови до творів Тараса Шевченка, Івана Манжури, описував свою зустріч у Полтаві з Панасом Мирним. 1920 року його з великою групою “самостійників” розстріляли чекісти. Крім того, робота над книжкою збіглася з програмою “Реабілітовані історією”. Нас, журналістів, на півроку допустили в архіви СБУ, де ми могли знайти чи з будь-якими справами реабілітованих, щоб готувати нариси для збірника. Я тоді понабирав справ просвітян із докладними відомостями про них.

— Оскільки у цьому томі залишилося ще багато нерозкритих біографій, чи поставили Ви крапку на цій темі для себе?

Микола Чабан — людина однієї, але всеосяжної пристрасті

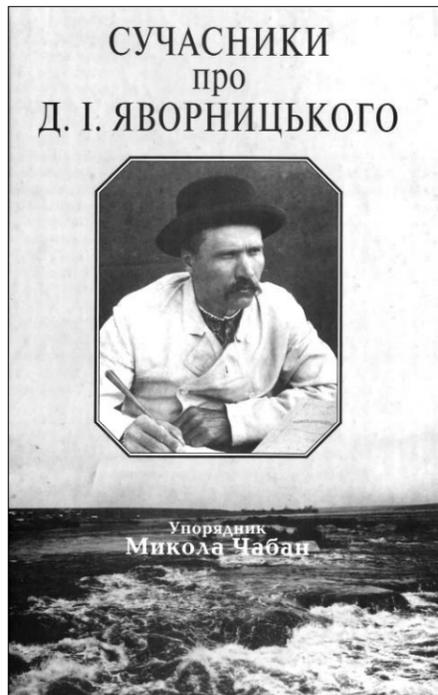
Відомому краєзнавцю, історику й журналісту Миколі Чабану виповнилося 60 років. Свій шлях він знайшов із дитинства, а тому не згаяв жодної хвилини життя для пошуків себе, а витратив їх на улюблену справу — пошуки, розвідки, дослідження, написання книг, статей до газет і журналів, і побічні, але пов’язані з цим справи — поїздки по області, яку знає досконально, Україною і за кордон, лекції, виступи на форумах, конференціях, творче спілкування, робота в архівах і бібліотеках, листування (а його адресати по всьому світу).

Микола Петрович закінчив Дніпропетровський університет, факультет української філології, на якому був і спецкурс із журналістики. Працював у дніпродзержинській газеті “Дзержинець”, потім в обласній молодіжній “Прапор юності”, з 1989 року і дотепер — в обласній газеті “Зоря”. Скрізь вів питання культури.

Із 1996 року член НСПУ. 2007 року став заслуженим журналістом України. Донедавна багатолітній член Правління НСКУ та Міжнародної асоціації білорусистів.

У нього є ще багато інших відзнак, але вони не відіб’ють усього спектра його зацікавленості і досягнень. Це людина однієї, але всеосяжної пристрасті, яка не згасне в ньому ніколи, — любов до своєї країни, бажання пізнати її в усіх вимірах і розповідати про це людям.

Ця бесіда з Миколою Петровичем не могла торкнутися усіх питань, вартих обговорення, усіх тем та імен, до яких він має безпосередній стосунок, але вона дасть поштовх для занурення у його творчість, а відтак — і в нашу історію.



— Я не з тих людей, хто кидає розпочате і після виходу книжки вважає тему “відпрацьованою”. Оцей примірник книжки у мене вдома вже весь обліплений додатками, уточненнями. Минуло 16 років, багато відкрилося. От, приміром, підходить до мене в будинку Яворницького Сергій Ільїн, науковець технічного профілю, і говорить, що він правнук “бандурного батька” Миколи Богуславського. У нього було його фото, але він нічого не знав про свого предка. А інші онуки живуть у Севастополі й у них є альбом оригінальних світлин. Їх мені надіслали. Сам Богуславський, скромний чиновник на Катерининській залізниці, був адептом української книжки, активістом “Просвіти”, а “для душі” створював школу бандури, якою захоплювався. Він їздив по будовах залізниці і по інших містах. Так бандурна школа з’явилася і в Катеринодарі для дітей кубанських козаків. Туди потрапив Михайло Теліга, пізніше емігрант до Чехії, він познайомився з дівчиною Оленою, російськомовною. Вона вийшла за нього заміж, і він повернувся до України, а згодом вона стала поетесою Оленою Телігою. У війну вони обоє загинули у Бабиному Яру. Бачите, як усе пов’язане у цьому світі. Життя непередбачуване: потягнеш за одну ниточку, а на ній вузлик від іншої, третьої — і так без кінця. Незабаром “Просвіта” відзначатиме 150-річчя, і у зв’язку з цим мене запрошує наше товариство для читання лекцій з його історії, отам знайдуть застосування і усі ці доповнення.

— Колись Вам, підлітку, доручили написати про більшовика Войцеховича, ім’я якого носила ваша школа. Це було доленосне доручення, бо воно привело Вас до меморіального будинку Дмитра Яворницького, де музей зберігав справи партійців. За іронією долі хлопець отримав більше, ніж те, по що прийшов. Вдихнувши музейний дух будинку, він перейнявся ним. Саме Яворницький, його життя, його справа стали головними у Вашій творчості. Зараз у цій оселі протягом 2016–2018 років Ви читаете цикл з одинадцяти лекцій про академіка, розкриваючи людям багато маловідомих, та часом і зовсім не відомих фактів — результати Ваших розвідок.

— Так, моя перша книжка про Яворницького “Вічний хрест на грудях землі” побачила світ 25 років тому. На її обкладинці було фото ще тільки моделі пам’ятника, що тепер стоїть біля музею на могилі вченого, який присвятив життя козацтву. А тоді ще тривав конкурс, і саме цей проект викликав опір багатьох, та мені він ліг на душу своєю образністю, мабуть, моє чуття і розуміння самої постаті й долі Яворницького підказали, що робота скульптора Національного справді найкраща.

Цю книжку з великою цікавістю прочитав київський письменник Анатолій Костенко, який особисто знав Дмитра Івановича і навіть написав мені про нього спогади. Я пишаюся тим, що рекомендацію до Спілки письменників України мені давав саме він.

— Працюючи у Дніпродзержинську, Ви так захопилися історією містечка, що не раз зверталися до цієї теми, і згодом видали чудову книжку “Мандрівки старим



Кам’янським”. Нині місто повернуло історичну назву. Ви не могли пройти осторонь долі солістки опери Марії Сокол, яка почала у Катеринославі та відвідала його наприкінці життя. Співачка Надія Негель-Семенець також перші кроки зробила у дніпропетровській опері. Вони обидві закінчили своє довге життя у США, та завдяки Вам ми дізналися про творчу і життєву долю цих видатних українок, які ніколи не забували батьківщину. Ви — член міжнародної асоціації білорусистів. Розкажіть, чому Вас туди обрали.

— Тут особисті причини. Моя мама Лідія Іванівна Кузьменко — білоруска. А я дізнався, що на Катеринославі в давнину перевезли для роботи на суконній фабриці селян з білоруського села Дубровно. Оселилися вони у Сурсько-Литовському. От я, тоді ще зовсім молодий журналіст, і вирішив збирати білоруські пісні у мешканців цього села. Робота виявилася дуже цікавою, хоч і важкою через недосконалість тодішньої записувальної техніки. Так з’явилася книжка “Заспавай мене на матчній мові”, правда, тільки 2000 року, аж через 18 років після збирання фольклору. Білоруську я знаю, як рідну, навіть перекладами займався. Ця робота книжкою не закінчилася: я був і в Дубровно, порівнював тамтешній фольклор із Сурсько-Литовським, і у білорусів Польщі, подружився з багатьма колегами-журналістами, письменниками з Білорусі. Навіть назва моєї книжки — це рядок із вірша білоруської поетки Лариси Геніюш. Цікавили мене і театральні зв’язки з білорусами, багато дали і творчі подорожі, зустрічі.

— Я хотіла б підкреслити, що не тільки Ваші оригінальні книжки зробили Вам славу, а й ті, що Ви упорядкували, а перед тим відшукали, здавалося б, навіки втрачені імена і твори, повернули їх в українську культуру. Назвіть, будь ласка, хоч деякі з них.

— Я навіть не знаю, скільки у мене книжок, і чужі мені дорогі так само, а може, й більше, ніж власні. Тут я брав на себе відповідальність за чужу долю, чуже добре ім’я. Михайло Пронченко — поет-страдник із Криворіжжя, якого переслідувала радянська влада, запроторила у табори, а 1942 року його розстріляли фашисти. Та він устиг при німцях попрацювати редактором газети і видати останню збірку “Кобза”, яка, здавалося б, була знищена вшент. Та знайомство з сином поета Анатолієм додало наснаги. Виявилось, що один примірник усе-таки вивезли на Захід. Унаслідок пошуків книжка знайшлася аж в Австралії у незабутнього письменника Дмитра Нитченка-Чуба. Її перевидали 1995 року в нашому з Анатолієм упорядкуванні та зі спогадами про поета.

Ще одна особистість — Павло Козар, учень і сподвижник Дмитра Яворницького, котрий деякий час навіть був директором



історичного музею. Його переслідувала радянська влада, і якби він не виїхав у Польщу і не помер там 1944 року, то точно був би розстріляний в Україні. Я знайшов і підготував до друку, звичайно, із передмовою і біографією, дві його книжки “Лоцмани Дніпрових порогів” (1996) і “На Дніпрельстан через порogi” (2000).

— Вас зацікавила і особистість Нестора Махна, який із подачі графа Олексія Толстого зображувався лише у карикатурному плані...

— ...тоді як це була дуже неоднозначна фігура. Так, це анархіст, бунтівник, але я знаю багато людей, навіть і серед своїх колег, які чули розповіді про Махна, очевидців тих буремних подій, вони спостерігали його і свідчать про нього як про такого собі Робін Гуда. Тому дуже зацікавився романом “Перший з-поміж рівних” одного з таких очевидців Олексія Ніколаєва і упорядкував його до друку з власною передмовою. Він виходив навіть двічі — українською та мовою оригіналу — російською.

— Я іноді думаю, що Ви своїми розвідками оживляєте минуле життя до найменших подробиць. Здається, ми бачимо вулиці, заповнені людьми, дізнаємося про їхні долі, ніби самі живемо серед них, читаємо з ними одні книги, переживаємо одне й те саме.

— Так, є в мене історії не тільки окремих людей, а так би мовити “атмосферні” розвідки. Приміром, я захопився темою втрачених садиб з їхнім способом життя. У нас на Придніпров’ї практично не лишилися старовинних садиб. У Гуляйполі Криничанського району єдина садиба на всю область і та руйнується. Є ще чудові місця — здичавілі парки, ставки, а які дивні шлюзи в Одарівці Криничанського району, я таких ніде не бачив! Садиба на річці Базавлук чекає рятівників, там була дача Лаппо-Данілевських, поміщиків із коза-



Розмова зі священником Успенського собору в Дніпрі

що Вас гідно відзначили званням заслуженого журналіста України. Але, на мою думку, сукупність змісту всього знайденого, відкритого і опублікованого Вами вже дає підстави для присвоєння Вам наукового ступеня. Причому можна відразу докторського — це не буде перебільшенням. Але українська наука не допускає до своїх рядів справжнього вченого, який давно довів це своїми роботами. Чому?

— Це питання не до мене, хоча мені його часто ставлять. Мабуть, тому, що я не надаю значення оформленню належним чином різних послань, вони в мене є, але зроблені не за правилами, мова моя не наукова, а людська, я не “візую” написане у науковців тощо. Подібні, як на мене, зайві вимоги, які, до речі, часто змінюються, відвертають мене від публікацій у суто наукових виданнях, а це також мінус. Та я й не прагну цього. Чесно кажучи, шкода на це витрачати час. А для декого часом “примітки до Шекспіра важливіші за самого Шекспіра”.

— Коли Вас 1993 року призначили редактором відділу культури обласної газети “Зоря”, я подумала, що восторжествувала історична справедливість, бо кому ж, як не Вам, бути на цій посаді у найстарішій українській газеті? Але, виявилося, що у Вас і тоді, і донині були великі складнощі з публікаціями. Як тепер модно казати — Ви опинились у “не форматі”. А що вже й казати про книги! Ось Ви говорили про доповнення до тому про “Просвіту”, є у Вас й інші підготовлені до друку роботи?

— Три книги вже давно лежать зверстані, деякі виходили смішним накладом у кілька примірників. Половина з написаного мною ще чекає свого часу. Людей спільних інтересів я знаходжу легко, так, як і вони мене. А от зі спонсорами справа набагато гірша, держава також на це грошей не має.

— І попри все, Ви невтомно множите число ненадрукованих сторінок, тоді, Вас це не зупиняє?

— А хіба можна чимось зупинити думку, прагнення пізнання? Кожна нова зачіпка, нове ім’я чи факт не дає мені спокою, штовхає у нову путь до нових пошуків. Мені це цікаво, і це — понад усе.

— Насамкінець хочу навести одне Ваше висловлювання, котре цитують усі, хто пише про Вас, бо це і є Ваше кредо: “Манкурти-власники зруйнували культурну і духовну скарбницю України, її незліченні багатства розкидали по всьому світові. Зібрати ці розсипи, повернути їм первісний вигляд — у цьому бачу своє призначення на цій землі”.

Спілкувалася Тетяна АБРАМОВА
Всі фото Павла МАМЕНКА

Творити українські орієнтації

20 січня 2018 року в Харкові відбулася чергова звітно-виборна конференція Харківського обласного об’єднання ВУТ “Просвіта”. Головою організації обрали відомого у Харкові громадського діяча Анатолія Григоревича Сергієнка. Сьогодні Анатолій Григоревич — гість редакції. Мова — про завдання Харківської “Просвіти”.

Непрості роки передували цій конференції. Революція гідності, Київський і Харківський євромайдани, підйом патріотичних настроїв. Але поряд із тим — осканженілий спротив вузьколобих найманців, захоплення Харківської обласної адміністрації, спроба збройного захоплення приміщення Харківської “Просвіти”, підпалення документації тощо. Відвоювали, як змогли відновили. Зараз у приміщенні “Просвіти” поряд із нами працюють волонтери, які, попри негаразди (немає опалення, не дуже затишно...) щоденно готують необхідні на фронті речі. Ця хвиля честі, совісті, гідності вражає і надихає.

Перераховані події вплинули на організаційні прорахунки, а саме: невчасно проведена перереєстрація, корегування Статуту, відносини з податковою тощо. Але найважливішою проблемою залишається врегулювання питання приміщення. Нинішнє приміщення — комунальна власність міської ради, існують формальні борги і, попри все, що приміщення було і збережене, і частково відновлене силами просвітян та волонтерів — існує рішення суду (ухвалене до форс-мажорних подій) про звільнення приміщення “Просвітою”. Ось такий стан справ був до конференції.

Тепер про приємне. Завдяки друзям і партнерам-юристам вивірнюється ситуація у правовому полі; до співпраці з “Просвітою” долучилося багато науковців (зокрема кандидати та доктори наук — філологи, історики, літератори, представники театральних закладів, духовенства, краєзнавці, політологи, журналісти, екологи тощо), громадських діячів. Паралельно проводять просвітянські заходи серед молоді. Сподіваємося та навіть переконані, що власні зусилля та посильна допомога материнської організації — центрального проводу в Києві допоможуть підняти Харківську “Просвіту” на належну висоту.

До цієї короткої інформації про стан справ у Харкові додаю тези духовного наставника нашого, настоятеля храму Іоанна Богослова УПЦ Київського Патріархату Віктора Андрійовича Маринчика. Ці тези є своєрідною програмою діяльності Харківської (і не тільки) “Просвіти”.

З повагою до усього українського народу
Анатолій СЕРГІЄНКО

Тези від В. А. Маринчика

Із врахуванням об’єктивних змін у житті суспільства, у зв’язку з активним розвитком громадського й культурного життя, появою нових інформаційних джерел і технологій з’являється потреба в оновленні діяльності Товариства “Просвіта”. Це Товариство, яке починало свою діяльність як Товариство української мови, повинно й надалі сприяти поширенню впливу української мови в суспільстві, розширенню сфер її функціонування, ознайомленню громадськості з українськомовною культурною продукцією тощо.

Маючи назву “Просвіта”, Товариство, безумовно, повинно здійснювати саме просвітницьку діяльність, розширюючи коло людей, активно (та й пасивно) долучених до спілкування українською мовою через український культурний контент, через осягнення наслідків культурної діяльності, які розглядаються змістовно як такі, що відбивають специфічні для української культури психологію, мислення, ціннісні орієнтації.

Отже, головна мета діяльності Товариства має бути пов’язана з популяризацією досягнень української культури, мистецтва, науки, літератури. Враховуючи те, що ми живемо в інформаційному суспільстві, треба, з одного боку, організувати збір і систематизацію інформації стосовно досягнень у культурному житті, з іншого

боку, налагодити поширення відповідної інформації через пресу, радіо, телебачення, інтернет, а також через просвітницьку діяльність у певному культурному центрі та в різних осередках, передусім у навчальних закладах. Товариство має при цьому виконувати функції насамперед організаційні:

1. Збирати (на постійній основі) інформацію стосовно культурного і духовного життя, досягнень у мистецтві, науці, художній літературі тощо в Україні загалом і особливо в Харкові, Харківській області і прилеглих областях.

2. Формувати, періодично оновлюючи, банк даних стосовно цікавих особистостей — митців, музикантів, літераторів, акторів, режисерів, перекладачів, критиків, вчених, насамперед мовознавців, літературознавців, істориків, культурологів, мистецтвознавців, а також релігійних діячів, на решті краєзнавців, музейних працівників, екскурсоводів, з якими потрібно організувати зустрічі, активне спілкування чи демонстрацію їхніх набутоків на радіо, телебаченні, в пресі, інтернеті, в культурних центрах і осередках.

3. Налагодити зв’язки з культурними й науковими осередками, такими, як спілки художників, архітекторів, композиторів, письменників, як музеї (історичний, об’єктно-мистецтва, літературний), як кафедри української мови та української літератури, історії України й україністики, як провідні бібліотеки чи книгарні для обміну інформацією, для залучення представників цих осередків до участі в тій чи тій формі в діяльності товариства.

4. Утворити культурний центр Товариства, де мають відбуватися засідання й конференції Товариства, різноманітні культурні й просвітницькі заходи: лекції, доповіді, виступи митців і музикантів, виставки, зустрічі з поетами, прозаїками, критиками, науковцями, де можуть організуватися відвідини вистав, концертів, виставок, або ж екскурсії по Харкову і за його межами.

5. Домогтися появи регулярних колонок, рубрик, підбірок у пресі, регулярних радіо- чи телепередач із матеріалами, підготовленими Товариством.

6. Створити сайт Товариства, який має наповнюватися максимально цікавою культурною, історичною, мовознавчою тощо інформацією із залученням до цього уже наявних матеріалів, що існують у вільному доступі, що можуть бути запозиченими з різних джерел — книг, журналів, газет. Дуже бажано мати авторські матеріали в текстовому вигляді або ж в аудіо- чи відеозаписах — лекції, доповіді, промови, виступи вчених, громадських діячів, науковців, представників церкви, митців, музикантів, поетів, акторів тощо, насамперед з Харкова та області. На сайті мають бути відомості а) про роботу культурного центру Товариства; б) про заходи Товариства в різних осередках чи на різних майданчиках; в) про культурне життя міста (про виставки, концерти, фільми, вистави, конференції, виступи літераторів, про роботу творчих об’єднань, бібліотек, книгарень, загалом усіх осередків, де утворюється і поширюється український культурний контент). Сайт має поширювати своє розповсюдження через засоби інформації, соціальні мережі тощо.

7. Товариство має заснувати благодійний фонд чи просвітницьку фундацію для того, що мати можливість матеріально сприяти розвитку української культури, підтримувати цікаві проекти, надавати, можливо, стипендії, організовувати конкурси. Було б доцільно заснувати премію Товариства “Просвіта”, яка б надавалася особам чи колективам із Харкова й області, найбільш активним та успішним у творенні українського контенту.



Микола Чабан в унікальному приватному музеї Романа Яворського у Коломиї (помер 2009 року у віці 82 роки). Фото 2007 року

чих родів. Вони мали найліпші кінські заводи. Пізніше цю садибу придбав купець Давид Пчолкін, збудував там двоповерховий дім із датою 1892 рік. У нього був цегляний завод. З цього комплексу можна зробити “лялечку” для зеленого туризму. Я про це писав, але нікого “не пробив” поки що. У мене вже готова книга “Втрачені садиби”. Можливо, я романтизую минуле, але мені так хочеться втримати його красу!

— Широта Ваших інтересів і тем — це не розкиданість, а властивість Вашого обдаровання, бо Ви дуже глибоко занурюєтесь у кожну тему. Ви є серед авторів Енциклопедії сучасної України, що видає Інститут енциклопедичних досліджень у Києві. Дослідження, пошуки — Ваша пристрасть, Ви захоплюєтесь ними до нестями, але ось тут ми підійшли до неприємних питань. Добре,



Тарас Шевченко очима Дмитра Павличка

Оксана СЛПУШКО,
професор КНУ імені Тараса Шевченка,
Ольга ШЕЛКУНОВА,
магістрант КНУ імені Тараса Шевченка

Інтеграція феномену Кобзаря у світогляд Дмитра Павличка почалася з раннього дитинства. У своїх “Спогадах” Дмитро Васильович пише: “Я ще не ходив до школи, але вмів читати. Мені сказали вивчити напам’ять вірш Т. Шевченка “До Основ’яненка” і продекламувати його на святі зі сцени. Мені довго плескали. На біс я продекламував ще “Заповіт” [Павличко Д. Спогади. — К., 2015, с. 5]. Поет щиро знається, що “полюбив поезію Т. Шевченка за те, що вона підняла мене, виділила з-поміж інших дітей. Мені здавалося, що Т. Шевченко з портрета дивиться саме на мене, чує мій голос, дякує мені своїм батьківським поглядом. Момент вдячності в дитячому зв’язку з образом поета — то моє сприйняття цародійної його сили, що особисто мене торкається, розвивалося у мене все життя і, мабуть, розвивається досі” [Павличко Д. Спогади. — К., 2015, с. 5–6]. У родині Павличків існував звичай: щонеділі, після церковної служби діти сиділи за столом і читали вірші Т. Шевченка й І. Франка. Такий звичай запровадила мати, а її улюбленими творами були “Наймичка” і “Катерина” Кобзаря. А ще вона дуже шанувала “І мертвим, і живим...” й особливо — всю політичну лірику Шевченка.

Була в житті Д. В. Павличка й історія з написанням сценарію до фільму про Тараса Шевченка. Це відбувалося 1963 р. Тоді він створив сценарій до кінофільму “Сон”. Працювали разом із режисером Володимиром Денисенком. Павличко переконав його, що Шевченко, будучи козачком у панна Ангельгардта в Польщі, вже читав поезію Адама Міцкевича. Павличко згадує: “Фільм про Шевченка “Сон” сьогодні мав би демонструватися як антирадянський та антиімперський твір, невіддільний часовий живий клич боротися не тільки за державність України, а й за збереження всієї світової демократичної цивілізації” [Павличко Д. Спогади. — К., 2015, с. 201]. Наголошує, що “Сон” заборонили б, якби Денисенко не придумав сцени: молодий Тарас Шевченко несе труну з тілом О. Пушкіна, якого було вбито не без волі царя. У цю мить Кобзар думає про свою смерть. Таким чином тут виник образ шевченківської козацької України з Канівськими краєвидами. Тодішній ідеологічний секретар ЦК КПУ А. Скабіна наказав зняти кадри з похороном Пушкіна. А козаки, які несли труну, і пісня “З далекого краю лелеки летіли” були визнані “націоналізмом”. Попри це, Петро Шелест звернувся з проханням до голови Верховної Ради нагородити Павличка і Денисенка грамотами. Проте і це не врятувало фільм. “Сон” показали у Києві тільки один раз. І то було в російськомовному варіанті. Молодого Шевченка зіграв Іван Миколайчук. Після того фільм пішов у забуття.

Образ поета продовжував візувати й кристалізуватися у творчій свідомості Павличка. Через рік (1964) у статті “Тарас Шевченко” до 150-ліття від народження Кобзаря, він писав: “Шевченко свої суспільні ідеали проголосив як поет. Він дав їм силу художнього образу і таким чином зробив їх душею народу” [Павличко Д. Літературознавство. Критика. — Т. 1: Українська література. — К., 2007, с. 54]. Це стосується і творчості самого Павличка. Його суспільно-політичні ідеали так само поетизуються, набирають форм художніх і символічних. Апогеем їх розвитку стане образ Кобзаря у часи Революції гідності. Свобода індивідуальна й свобода національна є для Шевченка і Павличка речами єдиними, існування їх окремо одне від одного неможливе. Дмитро Васильович пише, що Тарасова “особиста свобода ніколи не могла погодитись з його найсильнішим почуттям — любов’ю до рідного народу, який залишився в неволі. Чесна людина не може бути вільною, коли її народ у тюрмі” [Павличко Д. Літературознавство. Критика. — Т. 1: Українська література. — К., 2007, с. 56]. Того ж ювілейного 1964 р., попри радянський режим,

Творча і життєва доля поета і політика Дмитра Павличка тісно й нерозривно пов’язана з Генієм Тараса Шевченка, що надихає на боротьбу за Україну. Шевченкову ідею Павличко несе через усе своє життя, вона живить його, а він актуалізує її у моменти духовних революцій і потрясінь, як Помаранчева революція й Революція гідності. Геній Тараса Шевченка присутній у творчості й житті Дмитра Павличка від раннього дитинства. Він був і залишається тим формотворчим ідейним каталізатором, який визначив політичну позицію автора і його творче кредо. Дмитро Павличко — поет-політик і політичний поет у значній частині творчості. Шевченківський дух є невід’ємною складовою мислення поета. Шлях до досягнення національного Генія і визначення його нової місії в часи Революції гідності тривав усе попереднє життя митця. Образ Тараса Шевченка, явлений Дмитром Павличком у часи Революції гідності, коли Україна ступила на шлях свого повернення в Європу, — це новаторський і проривний для української свідомості дух свободи і боротьби. Це усвідомлене бачення себе в нових політичних умовах, в “сім’ї вольній, новій”, тобто родині європейських народів.

Павличко сказав, що Кобзар “підніс українське письменство до рівня загальнолюдських ідеалів, і тому як представник нації, що не мала своєї державності, став символом не тільки художнього, але й політичного її суверенітету” [Павличко Д. Літературознавство. Критика. — Т. 1: Українська література. — К., 2007, с. 59]. У часи СРСР говорити про незалежну українську націю було таким самим політичним виступом проти імперського режиму, як і в часи Тараса. І режим був той же — Російська імперія.

Поет Дмитро Павличко, багато віршів якого стали піснями, чітко визначив ще 1980 р., що “пісня “Заповіт” живе й житиме височизною свого пророкування, засторогою перед можливим новим занепадом людськості” [Павличко Д. Літературознавство. Критика. — Т. 1: Українська література. — К., 2007, с. 8]. Саме ця пісня лунає на барикадах Євромайдану. Дмитро Павличко співзвучний як поет і політик із невичерпною любов’ю Кобзаря до жінки-матері. Визначальною рисою невмирущості поезії Шевченка Дмитро Павличко вважає її пророчу геніальність і загальнолюдську налаштованість.

1996 р. Д. Павличко написав свою пристрасну статтю “Геній Шевченка”, в якій проголосив, що Кобзаря “чуємо й сприймаємо нині як пророка не лише самостійної України, але й самостійної вільної людини, неповторної і невмирущої особистості ідеального людства, до якого поміж палаючими вогнями жертвників, які ждуть, щоб не згаснути, нових офір, веде ще дуже далека і тяжка дорога” [Павличко Д. Літературознавство. Критика. — Т. 1: Українська література. — К., 2007, с. 88]. Вагомим чинником історичного буття українського Генія Павличко вважає його європейську інтегрованість. Це буде максимально реалізовано в часи Євромайдану і Революції гідності, а Дмитро Васильович скаже про це ще 10 травня 1989 р., під час свого виступу на відкритті Міжнародного Шевченківського форуму “Від серця Європи до серця України” у Празі чеською мовою: “Не маємо ілюзій — Тараса Шевченка досі ще не знає Європа настільки, наскільки заслуговує його внесок у європейську літературу і в європейську боротьбу за ідеали, означені Французькою революцією та її послідовниками в багатьох країнах” [Павличко Д. Літературознавство. Критика. — Т. 1: Українська література. — К.: Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2007, с. 74]. Шевченка Дмитро Васильович назве найвизначнішим державником України з ідеалом національної держави, вільної України. Саме прагнення до цього ідеалу визначає собі за стратегічну мету Революції гідності.

Заслугою Дмитра Павличка стало відкриття пам’ятника Шевченкові у Варшаві. На той час він обіймав посаду посла України у Польщі. Прибув туди 1999 р. — рік вступу Польщі в НАТО. Поет-політик згадує: “Я займався насамперед політичними та економічними питаннями, але розумів, що між Україною та Польщею необхідно встановлювати наново культурні зв’язки, духовна енергія яких мала б надати нашому стратегічному партнерству характер незворотної, мала б об’єднати наші держави й народи на рівні найгеніальніших представників української та польської націй” [Павличко Д. Спогади. — К., 2015, с. 372]. Саме Дмитро Васильович згуртував навколо цієї ідеї тогочасних чинних Пре-

зидента Леоніда Кучму, прем’єр-міністра Віктора Ющенка, мера Києва Олександра Омельченка, мера Львова Михайла Гладія. З польського боку відразу підтримав ідею президент Польської академії наук Мирослав Моссаковський. У листі до українського посла він писав: “Шевченко — найбільший український поет минулої століття — перебував під сильним впливом творчості Адама Міцкевича” [Павличко Д. Спогади. — К., 2015, с. 376]. Першим кроком стало відкриття таблиці Тараса Шевченка у сквері, який був названий його іменем, 26 жовтня 2000 р. Тоді виступили прем’єри В. Ющенко і польського Єжи Бузек. Скульптор Андрій Куш створив постань молодого Тараса зі свічкою в руці. Його ідея формувалася під впливом Павличка, який переконав, що молодий Шевченко був у Варшаві саме в час польського повстання 1830 року. Постаць Тараса заввишки 2 м 60 см виготовили на київській скульптурній фабриці. Будівництво пам’ятника тривало на тлі візиту Папи Римського Івана Павла II в Україну. Він виступив українською мовою, цитуючи слова Шевченка: “А буде син, і буде мати, / І будуть люде на землі”. Павличко згадує: “Немає сумніву: пам’ятник Т. Шевченку у Варшаві поставав під захистом здвобіч, як вогонь між долонями. З одного боку — долоня президента А. Квасневського, з другого — Івана Павла II. Це круговий захист, розрахований на мудрість польського народу, отже, не на боротьбу довкола пам’ятника Т. Шевченку, а на розуміння духу Кобзаря, що презентує українців як європейську, християнську націю. Польське суспільство прийняло пам’ятник Т. Шевченку у Варшаві як символ справжнього братерства між нашими народами” [Павличко Д. Спогади. — К., 2015, с. 384]. Пам’ятник відкрили 13 березня 2002 р. міністри закордонних справ двох держав. Постав він як символ історичного порозуміння між двома народами.

Апогеем творення образу Кобзаря Д. Павличком стали вірші часів Євромайдану і Революції гідності. Першим етапом формування образу Шевченка-євроінтегратора-борця стала збірка “Символ віри” (2013). Вірш “Вечір Максима Рильського у Варшаві” було написано і прочитано ще 23 березня 1985 р. Богданові Рильському у Варшаві. Надихнув Дмитра Васильовича на це майже безлюдний ювілейний вечір у Спільці письменників Польщі. Тоді він звернувся із закликом до українців і поляків: *Як мало вас прийшло! Азей, панове, Чи це лінивство, чи стара ніха, Зневажа до Шевченкової мови, Чи це епоха темна і глуха?* [Павличко Д. Символ віри. — К., 2013, с. 22].

По суті, поет порушив питання збереження рідної мови, захисту її обстоювання її прав. Хоч би де перебувала українська людина — на теренах Батьківщини чи в іншій державі, — вона покликана й зобов’язана знати та шанувати рідну мову. А водночас — і все, що пов’язане з нею. Тут звучить і проблема байдужості суспільства до духовного життя, що втілюється в постаці Тараса Шевченка.

1986 р. Д. Павличко написав вірш “Павло Тичина” (27.1), в якому прозвучала проблема збереження й актуалізації заповітів, тих політичних і духовних заповідей, які залишив нам Кобзар, що складають культурну платформу національного буття:



*Це він, це — знак боротися і вірити,
З ярем виламувати крила душі.*

*Це він, це — кровні наші заповіти,
Вознем Тараса ковані навкруг* [Павличко Д. Символ віри. — К., 2013, с. 23].

Дух Кобзаря втілює для Дмитра Васильовича все багатство і розмаїття української вольниці. У вірші “Я вбитий був під Крутами...” (29.1.2012) сміливі студенти-борці за волю Вітчизни є носіями саме Шевченківського духу:

Я, кулею московською

Пробитий напроліт,

Встаю, щоб знов послухати

Шевченків Заповіт [Павличко Д. Символ віри. — К., 2013, с. 56].

Тут ідеться не про вірш “Заповіт”, а про ту духовну спадщину, яку Тарас залишив нації. Саме вона виховала тих студентів, які віддали свої юні життя під Крутами.

У вірші “Не цитуй Маяковського “Борг Україні” (13.2.2012) Дмитро Павличко нагадує сучасникам і нащадкам про важливість і живучість духовних і політичних ідей Мазепи і Шевченка — великих провідників української нації, її державників:

Хай почує Москва зроби нашого слова

І збагне, що Мазепа й Шевченко живі,

Що не вишила птаха жахна, двоголова

Те, що сховане в нашій державній крові!

[Павличко Д. Символ віри. — К., 2013, с. 58]

Феномен Тараса Шевченка завжди був і залишається для Дмитра Павличка джерелом натхнення, покликом до боротьби. Своєрідним віршем-зверненням до Кобзаря є поезія “Тарасе, дай мені вогню...” (1.4.2012):

Тарасе, дай мені вогню,

Твою ж бо правду бороню!

Так, бороню перед хахлами

В державних кріслах... [Павличко Д. Символ віри. — К., 2013, с. 64].

Він застерігає своїх співвітчизників від явища “хохла”, вважаючи його причиною всіх внутрішніх і зовнішніх негараздів України:

Хахол для тебе — небезпека,

Страшніша за указ царя [Павличко Д. Символ віри. — К., 2013, с. 64].

На думку Павличка, саме хохла-малороси — найбільший злочин супроти нації та її мови, а отже, — і Тараса Шевченка, його заповітів і духовної спадщини. Дмитро Павличко відчуває, що настав час боротьби, тому він закликає і проголошує актуальність миті:

Спать не пора! Пора велика

Будити мертвих і живих!

Пора в один ланцюг ставати

З Мазепою і з Кобзарем,

Пора із серця виривати

Покори й рабства темний щем (“Пора”

(22.4.2012) [Павличко Д. Символ віри. — К., 2013, с. 73].

Саме образ Кобзаря Дмитро Павличко закликає у свідки простої української жінки на чужині. Промовистим є вірш “Тарас Шевченко в Римі” (17.8.2012). Біля підніжжя пам’ятника поет зустрів українку-рабину. Дмитро Павличко вкотре визначає близькість і спорідненість постаці Тараса Шевченка з народом навіть через багато років після його фізичної смерті.



Адже Кобзар продовжує жити своїми творами серед народу і до нього, наче до рідного батька, приходять кожен.

У вірші “Страшно бути українцем нині...” (28.12.2012) Дмитро Павличко осмислює шевченківський образ церквидомовини, актуалізуючи його у нову добу. Сучасний митець переконаний, що твори Кобзаря звучать надзвичайно актуально в сучасну добу. А ті загрози, які висіли над Україною у часи імперської Росії доби Шевченка, знову шугають над нею.

Другий етап — це образ Кобзаря у збірці “Вірші з Майдану” (2014). У “Пісні” (14.12.2013) визначається історична значущість творчості Тараса Шевченка як політичного і культурного заповіту української політичної нації. Вірш “Перемога” (7.2.2014) визначив вагомість безпосереднього твору “Заповіт” як своєрідного кличу Євромайдану, його ідейного гасла і каталізатора:

*Майдан стоїть. Сніває празникові,
А ти, як учень, шепчеш “Заповіт”.*

*Ти — переможець, ти — народ, ти — слово,
Що творить правди і свободи світ [Павличко Д. Вірші з Майдану. К., 2014, с. 36].*

Дмитро Павличко малює історичну ретроспективу, наголошуючи на трьох головних етапах становлення ідеї самостійної Русі-України: Києворуська держава, гетьманщина в особі Мазепи, Тарас Шевченко як репрезентант нової епохи змагань за волю. Поет закликає всіх українців усвідомити себе на цих етапах як їхню частину і бути каталізаторами нових змін у часи Революції гідності. Адже остання, по суті, стала концентрацією і вибухом зусиль київських князів, зокрема Святослава Хороброго, княгині Ольги, Володимира Великого, Ярослава Мудрого, гетьманів-борців за вільну Україну, насамперед Мазепи, і, звісно, Тараса Шевченка як духовного провідника українства на всіх історичних шляхах і перехрестях.

Дмитро Павличко, як і Тарас Шевченко, виріс, змужнів на козацьких традиціях. Поет ХХ—ХХІ ст. пішов тим духовним і політичним козацьким шляхом, який актуалізував Кобзар. Для обох Хортиця — колиска козацтва — стала місцем формування власного політично-художнього світогляду. У “Пісні про Хортицю” (26.11.2013) заспівом, який повторюється рефреном після кожної строфи, є слова:

*Я пройду Тарасові дороги,
Поклонюся хортицькій траві.*

*Україно, чуси: б’ють пороги
Сковані твої, але живі! [Павличко Д. Вірші з Майдану. К., 2014, с. 46].*

Відродження духу Хортиці звучить у творах Дмитра Павличка часів Євромайдану як продовження шевченківських традицій змагань і боротьби за волю.

Дмитро Павличко наголошує на значущості рідної мови. Особливо, кличе згадати про неї в тих краях, які стали жертвою російської агресії, зокрема Донеччині. У поемі “Сотенний Спартан” (вересень 2013) Дмитро Павличко визначив феномен Кобзаря як каталізатор боротьби, що кличе на змагання у нові часи за панування духу волі та європейськості на теренах Русі-України. Козацька тематика у творчості Д. Павличка схожа і співзвучна з Шевченковою поетичною козаччиною. Так, у поемі “Іван Богун” звучить сакральне запитання:

“А де Боун, скажи?” — питає мене Шевченко.

*А справді, де він є? Як був, то вже нема.
Скажи, душе моя, сумна переселенко
В нову війну з війни, в нове ярмо з ярма.*

“Він вічний. Він живе”, —

сказала мудра жінка.

І я повірив їй. Це правильний одвіт.

*Та всю ріку не вздриси з маленького загінка,
І я писати став щось наче заповіт [Павличко Д. Вірші з Майдану. К., 2014, с. 61].*

Заповіт Івана Богуня — символ козацької вольниці та боротьби — це, по суті, відродження тієї могутньої держави Русі-України, що існувала за князівських часів.

Так, у віршах доби Революції гідності Дмитро Павличко витворив новий образ Тараса Шевченка — актуального та співзвучного з новими часами, незламного і переконаного державника, чий політичний ідеї знайшли художнє втілення. Це образ борця і мислителя, творця величної Духовної Держави, будова якої стала основою для нової України європейського типу.

«Мудрості від Максима Рильського»

Максим РИЛЬСЬКИЙ,
голова правління “Прес-клуб “Україна Форум”

Максим Рильський залишив після себе справжній розсип висловів, роздумів, порад, настанов, які не втратили своєї актуальності й сьогодні. Як наголошував поет-академік, “великий поет — завжди сучасник”.

Утвердження рідної мови, піклування про слово й духовність людини, звернення до молоді, проблеми виховання й ставлення до природи, вияви добросердя — все, що хвилювало класика протягом усього життя, знайшло відтворення в книжці, в окремих віршах і поетичних рядках, у цитатах і витримках із літературно-мистецьких студій і розвідок, епістолярної спадщини, публіцистики.

Водночас книга розкриває світосприйняття, духовні та моральні принципи, життєві спостереження видатного гуманітарія та гуманіста, широчинь доброти, інтересів, уподобань, переконань мудреця і мислителя М. Т. Рильського.

“Поетів в Україні багато, але чи багато серед них академіків?” — влучно зазначив хтось із присутніх на презентації. Навпевне, саме чудовою академічною освітою й пояснюється широкий спектр інтересів Рильського.

Поет, літературознавець, публіцист, мово- та мистецтвознавець, перекладач (знав

Таку назву отримала невелика збірка, яку в Національному музеї літератури презентував родинний фонд Максима Тадейовича Рильського “Троянди й виноград”. У переповненій музейній залі, де стоїть скульптура Григорія Сковороди, говорили про глибоку філософічність творчості поета-академіка. І це символічно.

найгуманніших рис і почуттів, жагою творення добра.

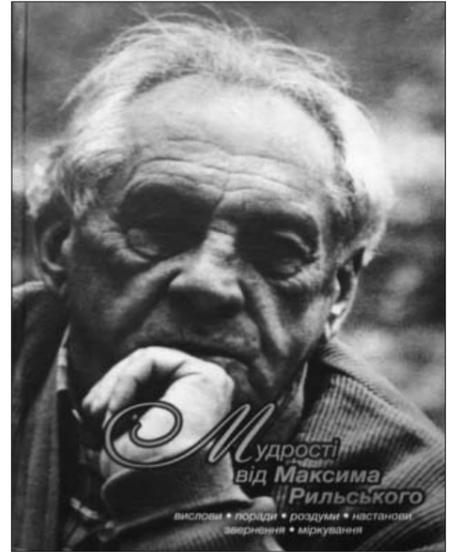
“Мій розум може забути дату, але моє серце ніколи не забуває тих, кого любить”, — напише він в одному з листів.

“Характер Максима Рильського поєднував розум із добротою, його мудрість лагідна і, мабуть, тому незаперечна”, — ці слова поет Дмитро Павличко написав далекого 1969 року.

А Павло Мовчан, поет і голова “Провсвіти”, згадав у своєму виступі, як колись ще 18-річним студентом наважився підійти до Рильського в одній із кав’ярень і був вражений простотою знаменитого на той час поета.

Родичі й земляки Рильського неодноразово згадували, як Максим Тадейович допомагав усім, хто до нього звертався. Йому писали, мов в останню інстанцію.

Сам він в одному з листів, уміщених у збірці, зізнається, що має репутацію “ліберала і ходатая у справах людей”, тому до нього не завжди дослухаються, однак, відповідаючи адресату, обіцяє: “Все, що зможу, — зроблю”.



Йович мав на це повне право. Його вислів: “Любов до природи — це таке ж усім зрозуміле почуття, як любов до батька й матері” знайшов відтворення не тільки в літературній спадщині, а й у конкретних діях на захист довкілля. У зверненні до “друзів-учителів” застерігає їх берегти “як зіницю ока ключі від нашого найдорожчого скарбу — від серця й розуму наших дітей!”

Максим Тадейович володів справжнім даром передбачення, коли писав синові Богдану: “Раджу тобі якнайсерйозніше звернути увагу на англійську мову, бо людина, що не знає мов, — неповна людина”.

Мудрий поет-неокласик ще від 20-х років минулого століття ніби відчував наше європейське майбутнє. Але водночас радив дбати про минуле й застерігав від необачних кроків “...Якщо не підходить до історичних явищ із історичною й діалектично міркою, то краще до них зовсім не підходить”.

*“...Складна це досить річ — минулий вік судити,
Не завжди варто тут рубати з-за плеча.
Хай кожен рік життя і кожен день прожитий
Нас обережності й розважності навча”.*

Має право на життя в нашому сьогоденні й інше його застереження: неприйняття зверхності, зухвалості, самозакоханості: “Згадай, безумче! Світ — не тільки ти://Крім тебе є думки, планети, птиці, //Є з’явища такої краси. //Яка тобі, дурному, і не сниться!”

Але Максим Тадейович Рильський не був би самим собою — філософом та мислителем, коли, віддаючи шану минулому, не мріяв би про майбутнє:

*...Хто тільки минулим багатий, —
В майбутнє іде навмання...*

*Ні! Жити, любити, співати,
Горіть — до останнього дня.*



Павло Мовчан, Петро Засенко, Максим Рильський, професор Національного педагогічного університету імені Драгоманова Володимир Погребенник

кілька мов), один із ініціаторів створення Українського товариства охорони природи й навіть музикант (Максим Тадейович пристойно грав на роялі — діалога після смерті батька в родині Лисенків). І цей широкий інтерес незмінно відбивався в творчості Рильського.

“У цій збірці вміщено лист, який 1939 року Рильський написав Хрущову. Поета хвилює той факт, що в Київському оперному театрі ставитимуть опери російською мовою, — каже директор Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАНУ Микола Жулинський. — Ще тоді, далекого 1939-го, поет чудово розумів, що двомовність обов’язково призводить до перемоги однієї з мов. Тому так багато його роздумів саме про долю української мови. Я думаю, що ніхто так, як Максим Рильський, не опівав словник. Для нього словник — як для православних Біблія. Він читав словники, захоплювався ними, вишукував свої слова і радив це іншим”. “Бо слово — зброя, Як усяку зброю його треба чистити й доглядати”, — писав поет.

— Мудрість — це і доброта серця, душевний порив щедрості, бажання йти назустріч людині, — говорить упорядник книжки Максим Георгійович Рильський. — Як приклад, назову вислів “Умій дивитися, людино, на людей”. Це не просто звернення чи застереження, а життєвий стрижень Максима Тадейовича. Переважна більшість поезій, прозових творів, епістолярної спадщини проіняті любов’ю до людини, турботою про неї, зверненням до



У музеї під час презентації



Микола ТИМОШУК,
доктор філологічних наук, професор, журналіст

Автограф для Степана Бандери, або Чому брошуру «Хто такі бандерівці та за що вони борються» в діаспорі називають безсмертною легендою воюючої нації

"Друзі Провідників С. Бандери — Волянський-Полтава, Автор".

Книжка з таким підписом потрапила до автора цих рядків під час акції старшої української еміграції в Лондоні "Дай друге життя книгам із рідної скрині". Назва книжки — "Хто такі бандерівці та за що вони борються". Уперше випущена в підпільній кривіці-друкарні УПА "десь в Україні" наприкінці 40-х років минулого століття, а згодом не раз передруковувалася в Лондоні та час від часу нелегально засилалася в Україну.

Ініціатором незвичної для мешканців британської столиці акції, яка відбулася одного недільного ранку біля кафедрального собору Пресвятої Родина Української греко-католицької єпархії в центрі Лондона, стала представниця тамтешньої старої політичної еміграції Францишка Шморгай. Коли довідалася, що я прийняв вивчати історію української книги і преси у Великій Британії, зніціювала серед старших парафіян собору та своїх друзів збір найперших наших газет, журналів, книг, які випускали українські емігранти у вільному світі.

Книги зі скринь лондонських українців

Сюди, на соборний майдан, вони й приносили до початку ранкової служби різні за тематикою, цінні з історичного боку раритетні видання. Упродовж усіх СРСРівських років ці книги були в нас під забороною, бо видавали їх "недобиті бандерівці" на "загниваючому Заході".

Факт-родзинка того дня: серед подарованих мені кількох десятків таких книг виявилася і ця — "Хто такі бандерівці та за що вони борються". Гадаю, заслужила вона окремої розповіді з двох причин.

По-перше, ця книга відкривала нову серію видань заснованого в Лондоні наприкінці 40-х років минулого століття видавництва "Українська Видавнича Спілка", спрямовану на читача в радянській Україні.

По-друге, тому, що хоч і посідає особне місце на полиці підпільних крайових видань, але нині є маловідомою на Батьківщині й достойно не поцінованою тими, кому призначалася. Більше того, безжалюно знищувана кремльськими ідеологами у кожному конкретному випадку її виявлення на кордоні, вона ставала в рідному краї загадковим привидом, книгою-легендою, довкола якої нагромаджувалися всілякі вигадки та нісенітниця.

Прізвище автора цієї книги для сучасників, на жаль, є незначним. Тому перед тим, як охарактеризувати це видання, варто про нього дещо пригадати.

Доля автора: від радянського офіцера до ідеолога УПА

Петро Миколайович Федун (псевдо "Полтава", "Волянський", "Север", "Зенон", "П. Савчук") вважається чоловічим ідеологом ("політвиховником") українського збройного підпілля ОУН—УПА 40—50-х років ХХ століття. У новітню українську

історію він має заслужено увійти як публіцист, автор та редактор багатьох повстанських публікацій. Родом із села Шнирів, що неподалік Бродів на Галичині, де народився в селянській родині 23 лютого 1919 року.

Біографія цієї талановитої і високопатріотичної особистості переповнена неймовірно карколомними подіями: юначий вишкіл у підпільній ОУН від середини 30-х років; від 1939 року — студент медицини Львівського університету, знавць класичних мов. З призовом того ж року на

дусім аналітичні статті про ідеологію українського націоналізму. З посутніх праць — "Концепція Самостійної України і основна тенденція ідейно-політичного розвитку сучасного світу", "За тип організованої демократії в майбутній незалежній українській державі", "Хто є справжній націоналіст-революціонер".

Особливості текстів Федун-Полтави — написані просто, дохідливо, розраховані на читача малопідготовленого в житті й політиці. На противагу, скажімо, текстам на подібну тематику вишуканого естета і літератора високої проби Дмитра Донцова, які краще сприймає вже підготовлений читач.

Є в автора "Хто такі бандерівці..." оповідання "Прапор Фінляндії", яке одним промовистим епізодом здатне розбудити приспану національну пам'ять навіть у найбільш зманкурченого чоловіка. Сюжет такий. У час бою із фінами призвані з України два радянські солдати вбивають молоду фінку-снайперку. Бажаючи пожитися її речами, вони дістають з-під закривавлених грудей фінський національний прапор. "А який же прапор в Україні?" — чи не першим постало питання перед

тими двома занепащеними радянською пропагандою вояками-українцями — переможцями бою за чужі інтереси, на чужій території...

Надзавдання: проїняти душу зманкурченого українця

Не випадково саме Петру Полтаві, знаному на той час у середовищі повстанців публіцистом, провід ОУН і поставив непросте завдання: сказати правду про Степана Бандеру та бандерівців. Але сказати так, щоб проїняти душу зманкурченого читача. І це за умов, коли мільйони простих українців фактично були вже "ззомбовані" масивною радянською пропагандою.

Через скеровану з Москви багаторічну потужну компрометацію чину цього непересічного діяча-патріота й очолюваного ним руху, в значній частині населення підрадянської України (особливо її центральних і східних областей), ім'я Бандери вже асоціювалося зі страхливими картинками знущань "лютих ворогів радянської влади" над "невинними жертвами", а слово "бандерівець" сприймалося як лайка.

Ось ще з рясного переліку лайливих епітетів, якими нагородила радян-

ська пропаганда тих, хто воював за незалежну Україну на два фронти, не шкодуючи своїх молодих життів: "бандити", "гітлерівські прислужники", "українсько-німецькі націоналісти", "англо-американські агенти", "недобиті куркулі", "ненависні буржуї", які переходяться у схронах, бо "бояться народного правосуддя".

У цій ситуації, приступаючи до написання тексту правдивого, чесного, слід було мати на оці читача різного: і зманкурченого, агресивного, обізнаного, з уже сформованими школою чи комсомолом житейськими цінностями, і читача збайдужілого, недовірливого, заляканого, невпевненого.

Без перебільшення: задум авторів вдался. Навіть нині цей текст можна вважати найдоступнішим, найпереконливішим із того, що було досі написано про феномен Бандери і бандерівський рух.

Від початку автор подбав про вдалу структуру тексту і тональність викладу матеріалу. Це не суцільне чтиво з довгими реченнями, великими абзацами і відстороненою політичною лексикою, взятою з програмних документів чи рішень Великих Зборів ОУН. Незначні за обсягом фрагменти тексту, здебільшого до півсторінки, поділені чіткими заголовками. Причому, у першій половині вони несуть стверджувально-констатуюче начало, у другій — запитальне.

Варто це розглянути на прикладах.

Ось варіанти стверджувальних заголовків:

Большевицькі гнобителі бояться, щоб народні маси СРСР знали правду про бандерівців;



Бандерівці — послідовні борці за визволення українського народу; Українські націоналісти не є шовіністи;

Ми не були й не будемо ніщою агентурою;

Ми — борці за інтереси народних мас, а не оборонці експлуататорських класів.

А ось заголовки запитальні, відповіді на які — також короткі й чіткі:

Чому ми, бандерівці, називаємо себе націоналістами?

Чому ми боремося проти большевицьких гнобителів?

За що ведемо боротьбу?

Які наші політичні і соціальні цілі?

Чому мусимо вести боротьбу методом збройного підпілля?

Яку безпосередню мету мають наші збройні і саботажні дії?

Як ми дивимося на перспективи нашої боротьби?

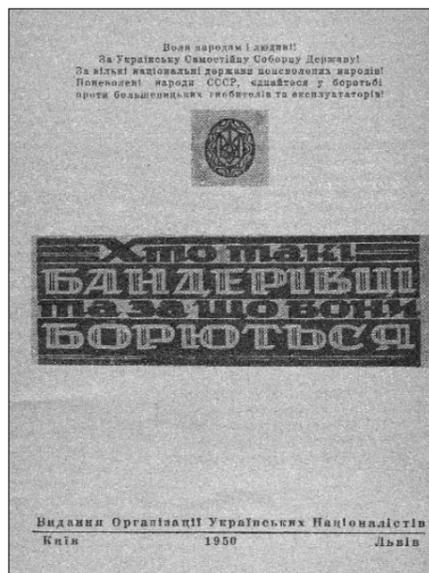
Звичайно, і в першому, і в другому випадку, уздрівши такі заголовки, в читача мимоволі виникатиме бажання довідатися: а що ж під ними?

Це головна передумова того, що інтерес до брошури від початку й до кінця її читання чи вибіркового перегляду не згасатиме.

Те, що "підігриває" цікавість до тексту

Ще дві особливості, що сприяють "підігріву" цікавості до тексту: важливе і принципове у рясно розділених підзаголовками текстах виділене жирнішим шрифтом, а поміж текстовими сторінками вміщені на цілі сторінки дивовижні графічні роботи за темою ідеалів українського визвольного руху: "Воля народам! Воля людині!", "За Українську самостійну соборну державу!", "Ми стали волі на сторожі" та "Слава Україні! Героям Слава!"

Автором цих робіт був син волинської землі, колишній студент Варшавської академії мистецтв і співробітник редакційної Уласом Самчуком газети "Волинь" Ніл Хасевич. Свій мистецький талант він сповна проявив саме тоді, коли добровільно записався до лав УПА. Якщо мати на оці, що творення й тиражування плакатів та іншої про-





пагандистської літератури виконувалося примітивними засобами тодішньої поліграфічної техніки в підпільних умовах, що місцем праці ставала вогка лісова землянка, а процес творення відбувався в умовах постійної небезпеки бути вбитим, — стає зрозумілим високий громадянський, професійний і патріотичний чин таких людей.

Промовиста деталь про цього талановитого художника-графіка, який своїми роботами фактично увічнив віртуальний образ УПА: у результаті нещасного випадку він у 14-літньому віці втрапив ліву ногу. І в лавах повстанців він воював проти ворога не зі зброєю, а з олівцем, різцем, папером і дерев'яними дощечками-сторінками в руках.

Графічна продукція з підпільних друкарень УПА складала свого часу окремі тематичні напрями просвітницької роботи цієї повстанської організації з формування позитивних ідей визвольної боротьби українського народу.

“Вчитаймося” в одне із графічних зображень Ніла Хасевича із цієї брошури: картину переможного походу українських селян, робітників та інтелігентів в одному ряду з повстанцями як ствердження ідеї єдності всього народу в його боротьбі за незалежність та краще життя. Такі гасла “прочитуються” на розгорнутому прапорі. Похід відбувається на тлі робітничих шахт і селянських хат, що знаменує характер тогочасної України. Тризуб на прапорі — це символ нерозривної традиції визвольних змагань українського народу. Інша графічна картина виразно вказує на те, що боротьба УПА — це не щось відірване й замкнене в собі, а є продовженням традицій княжої та козацької доби й епохи Української революції 1917—1921 років.

Наприкінці брошури після тексту автора додано кілька коротких, але глибоких за змістом цитат: засновника українського націоналізму Миколи Міхновського, Головного командира УПА Тараса Чупринки та уривок з поеми В. Самійленка “Гей”, озаглавлений просто: “Чи вам відомо, хто то є повстанці?”.

Ось одна з них — Миколи Міхновського: “Ліпше умерти у боротьбі, ніж умирати як покірний раб, не боронячись, цілуючи ноги того, хто визискує, хто глузує й погорджує, хто катує тебе”.

На чому виростала легенда

На підверстку останньої сторінки вміщено витяг із “Декларації Проводу ОУН”, яку можна сприймати і як першу констатацію новоствореної держави воюючої нації, і як епітафію тим, хто поліг у борні за Україну під чорно-червоним бандерівським стягом. Зважаючи на маловідомість тексту, його варто процитувати:

“На крові тих, що впали на по-

лі бою в обороні рідних хат, сімей і населення, в наступі на гестапівські й енкаведистські гнізда й загни, в індивідуальному двобою в час конспіративної підпільної роботи, на крові тих, що замучені по тюрмах і таборах, виростала безсмертна легенда воюючої нації, що огненним смолоклином горить у серцях і душах народу й освічує шлях у майбутнє. Україна живе й бореться та силою здобуває перемогу. Хай же вічна слава буде впадшим героям, що склали свої життя на жертівнику нації”.

Варто звернути увагу на промовисту обкладинку, виконану в чорно-червоних кольорах прапора УПА. У надзаголовкових даних — кілька актуальних на ту пору програмних кличів ОУН—УПА: “Воля народам і людині!” “За українську самостійну соборну державу!” “За вільні національні держави поневолених народів!” “Поневолені народи СРСР, єднайтеся у боротьбі проти большевицьких гнобителів та експлуататорів!”.

Випускні відомості внизу обкладинки вказують, що видання здійснила Організація Українських Націоналістів. Гадається, міста видання — Київ і Львів — подані символічно. Достеменно відомо, що брошура виходила в світ з кривіска-друкарні ОУН ім. Якова Бусли (Київського). Зазвичай підпільники з міркувань безпеки ніколи не “засвічували” справжнього місця розташування своїх друкарень. Брошура має обсяг 32 сторінки і видана у форматі 138x200 міліметрів.

Лондонський передрук відрізняється тим, що додатково “вдягнений” у ще одну обкладинку.

І насамкінець, про примірник цього неповторного видання з авторським написом для Степана Бандери.

Є велика доля вірогідності, що книжка ця — з особистої колекції Степана Бандери. Автор брошури підписав її з наміром вручити особисто провідникові під час зустрічі або передати в руки через надійних знайомих. Посідаючи упродовж тривалого часу високі пости в провіді ОУН—УПА, Петро Полтава неодноразово спілкувався з ватажком національно-визвольного руху і, цілком імовірно, саме на його прохання писав цю книгу.

На жаль, дослідити довгий шлях побутування книжки-борця непростими дорогами української еміграції нині ніхто вже не зможе. Як і пояснити, чому саме цей примірник потрапив мені до рук одного недільного ранку в центрі Лондона під час проведення акції “Дай друге життя книгам із родинної скрині”.

Щоб повернути зміст і дух її полум'яних сторінок у знову воюючу Україну?

Київ—Лондон—Київ

Тризуб — від давнини до сьогодні

Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото Георгія ЛУК'ЯНЧУКА

У Національному музеї історії України працює унікальна виставка до 100-річчя Державного герба України — “Символ твоєї України”. Ініціатор її проведення — Український інститут національної пам'яті.

На виставці представили унікальні експонати з фондів Національного музею історії України, Національного художнього музею, Галузевого державного архіву СБУ, Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В. Вернадського, Національного меморіального комплексу Героїв Небесної Сотні — Музею Революції гідності та приватної збірки колекціонера Віктора Киркевича.

Експозиція розповідає, що 25 лютого 1918 року Мала Рада (орган Української Центральної Ради, що діяв між сесіями) ухвалила: “Гербом Української Народної Республіки приймається знак Київської держави Володимира Великого”. Відтоді Тризуб офіційно — державний символ УНР. Після проголошення Акту злуки УНР на ЗУНР 22 січня 1922 року Тризуб став державним символом і для західноукраїнських земель.

Тризуб — княжий символ часів Київської Русі — родовий знак Рюриковичів. Його зображали на давньоруських монетах, на ремінних бляшанках, підсвічниках, плінфі, зброї, посуді, прикрасах. Упродовж Х—першої половини XIII століття знаки Рюриковичів були поширені в усіх князівствах Київської Русі. Досі точиться дискусія щодо значення і символіки Тризуба — тризубець, підсвічник-трикирій, явір, лук зі стрілою чи зображення сокола...

Уперше в українському діловодстві Тризуб був розміщений 1917 року на печатці Генерального Секретаріату. Ініціатором її створення став Генеральний писар Павло Христюк, а до розробки долучився відомий знавець старовини Микола Біляшівський. 3 січня 1918 року Тризуб уже друкували на грошах. Згодом були затверджені ескізи великого й малого гербів в оздобленні оливкового вінка авторства графіка Василя Кричевського.

Тризуб став символом боротьби за незалежність України. Його використовували уряди УНР в еміграції, українські громадсько-політичні організації, Організація українських націоналістів й Українська Повстанська Армія.

Для радянської влади Тризуб був “націоналістичним знаком”. За його використання звільняли з роботи, запроторювали у в'язницю, примусово лікували у психлікарні. Та сміливці були завжди:

1 травня 1966 року синьо-жов-



тий прапор із Тризубом у центрі виявили на флагштоці Київського інституту народного господарства;

30 грудня 1967 року синьо-жовтий прапор із Тризубом на деревці й написом “Ще не вмерла Україна, і слава, і воля” з'явився на будівлі Кіровського райвиконкому в Дніпропетровську (нині Дніпро);

22 квітня 1970 року синьо-жовтий прапорець із написом “Слава Україні” й Тризубом знайшли в телефонній будці Чернівецького університету...

До питання державної символіки парламентарі незалежної України повернулися у грудні 1991-го. Комісія Верховної Ради з питань культури та духовного відродження доручила геральдисту Андрію Гречилу та художникам Івану Турецькому і Олексію Кохану створити зображення герба.

19 лютого 1992 року ВР України ухвалила Постанову “Про Державний герб України”, якою затвердила Тризуб малим Державним гербом. Однак ідею великого Державного герба тоді відклали на майбутнє.

Наш музей зробив багато красивих сувенірів із зображенням Тризуба. Ми їх не продаватимемо. Впродовж місяця, поки триватиме виставка, організуватимемо багато конкурсів, квестів, дитячих ігор, і всім учасникам даруватимемо ці сувеніри. Також протягом місяця всі експозиції в нашому музеї розпочинатимуться з невеликої розповіді про історію Тризуба й ознайомлення з цією виставкою.

Наші діти допоки погано знають українську історію. Але вони вважають Тризуб своїм символом. На більшості дитячих малюнків, попри тематику, зображений синьо-жовтий прапор і Тризуб.

Цільова категорія нашого музею — школярі, студенти, молодь. А ця виставка допомагатиме формувати нове покоління, — наголосила генеральний директор Національного музею історії України Тетяна Сосновська.

— Відзначаючи 100-літній ювілей Української революції

1917—1921 років, ми звертаємо увагу на творення головних державних інституцій того часу: парламенту, уряду, збройних сил, дипломатичної служби. Сьогодні ми відзначаємо століття Державного герба. У лютому 1918 року українські політики обрали для цього Тризуб — давній князівський символ часів Володимира Великого. Таким чином вони намагалися продемонструвати історичні коріння держави, що постала під час революції. Для нас важливо підкреслювати спадковий зв'язок між нинішньою Україною і Українською Народною Республікою, і через неї з тисячолітньою державною традицією українців. Адже будівництво незалежної держави на міцному історичному фундаменті є запорукою успіху в майбутньому, — підкреслив голова Українського інституту національної пам'яті Володимир В'ятрович.

— Дуже приємно, що наші документи і ті артефакти, що зберігаються як докази в СБУ, є затребуваними і важливими не тільки для дослідників, а й для всіх, хто цікавиться минулим України, — розповів директор архіву СБУ Андрій Когул.

На виставці можна ознайомитися з артефактами доби Київської Русі, які містять зображення Тризуба: цеглою та керамікою, монетами київських князів, символікою Тризуба як герба доби Української революції 1917—1921 рр. В експозиції представлені фото, поштівки, тогочасні проекти печаток, прапори, банкноти та відзнаки, а також цінні документи тогочасних українських державних структур. Окреме місце в експозиції належить ескізам гербів Георгія Нарбута та Василя Кричевського, перші зображення Гербів на ескізах 100-гривневої купюри (1918 р.), оригінал нагороди — Залізний хрест УНР за Другий зимовий похід. Загалом на виставці представили понад 200 експонатів.

В експозиції задіяні унікальні експонати, що демонструють давню історію державного символу України й ту важливу роль, яку Тризуб відіграє в українській історії.



Розробку герба на основі Володимирового тризуба доручили Василю Кричевському, який означив в українській історії ще од-

Століття знакових подій

ну, не менш важливу дату: 22 березня 1918 року постановою Центральної Ради Української Народної Республіки було затверджено підготовлені проекти Малуго й Великого Гербів, ескізи печаток та віньеток офіційних документів новоствореної держави. Гербів були у формі тризуба, оточеного вінком з оливкового листа на знак миролюбної політики.

Важко переоцінити вагомість

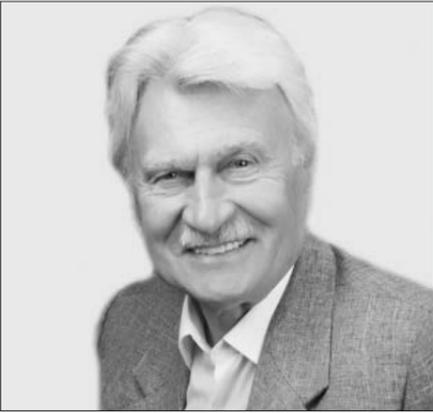
державотворчої місії Кричевського, враховуючи те, що митець став одним із творців і національної банкноти — гривні. На початку 1918 року, згідно з “Тимчасовим наказом про випуск державних кредитових білетів УНР” Центральної Ради від 19 грудня (за ст. ст.) 1917 року, в державному обігу перебували перші українські грошові білети — карбованці. Однак використання для друку високоякісного, але звичайного паперу, робили їх вразливими до фальшування. Зважа-

ючи на це, 1 березня 1918 року Мала Рада під головуванням Михайла Грушевського ухвалила “Закон про грошову одиницю, биття монети та друк кредитових державних білетів”, створивши нову грошову одиницю — гривню. Серед запроваджених банкнот (2, 10, 100 та 500 гривень) першою з'явилася банкнота номіналом 2 гривні, ухвалена до офіційного друку та розповсюдження за проектом Василя Кричевського.

У рік століття від часу знакових державних подій належить віддати шану несправедливо забутому генію української культу-

ри, що врешті-решт повертається до національної плеяди сьайливих. Єдиний в Україні Музей мистецької родини Кричевських готує урочисті події з нагоди 100-ліття з часу створення Василем Кричевським Національного герба України “Тризуб” та перших українських банкнот. В Олішному відбудеться презентація унікальної виставки перших грошових білетів Української Народної Республіки.

Жанна НЕВКРИТА,
інформаційна служба Національного музею-заповідника українського гончарства



Святослав МАКСИМЧУК,
народний артист України, м. Львів

Не можу забути,
Не гоїться рана...
Іван Франко

Відчувши смертельну загрозу, батько наказав матері з дітьми спускатися до льоху (льох був мурований із блоків). Материна мати Олена поклала нам два буханці хліба й кожух, щоб було чим укритися, а сама пішла до сусідів; під їхньою хатою її невдовзі розстріляли. Батько зачинив нас у льосі, а сам поліз на горище. Хвилин за десять карателі прийшли вже й до нашої хати. Двері були на засуву. Прикладом вибили вікна й, переконавшись, що хата порожня, пішли до хліва, де була корова й коні. Не знайшовши людей, пішли до інших хат.

Батько з горища побачив, що село горить. Стріляла бляха на покрівлях і ревла худоба, яка живцем згорала. Батько прийшов до нас у льох.

До нас, рятуючись, прибігло ще дев'ятеро людей.

Батько спершу зачинив двері зсередини, сказавши: "Хай кидають гранату..." Але потім усе-таки двері відчинив навстіж.

Німці бігли над льохом, ловили курей, але всередину не заглянули. Мабуть, відчинені двері були знаком для них, що льох уже почищено. А потім підпалили нашу хату, яка й згоріла вщент. Ми просиділи цілий день, тремтячи й сподіваючись смерті. А десь при перших півнях вийшли на город (наша хата стояла на краю села, на північ) і пішли через озеро по льоду на луг понад річкою Горинню. На озері я однією ногою провалився, бо крига вже скресала, але мати встигла мене вихопити.

Пригадую, як ми вийшли на луг і, зупинившись, усі оглянулись!.. Село догорало. На місцях, де були хати, клуні та інші господарські споруди, виднілись пожарища. Стирчали ще не обвалені комини хат і незгорілі обвуглені дубові стовпи клунь.

Ми потягнулися вервечкою до сусіднього села Козлин, а там усі розійшлися по родичах, щось перекусили, й наша сім'я пішла на Посягівські хутори Гошанського району, де й прихистила нас наша родина, хоч і не дуже близька, але наймовірніше шира.

Село Ремель було розстріляне й спалене вщент. На той час налічувалося 104 двори. У спільній могилі поховали останки понад 400 осіб! Це були обвуглені кістки людей. Єдина споруда в селі, яка не згоріла, бо вона була мурована, — початкова школа. Школярів, які прийшли до школи (їх було 107), загнали в сусідній хлів, облили бензином і спалили. Школу поліцаї потім по цеглині розібрали й цеглу вивезли в село Осаду Креховецьку на будівництво гетто.

Потім дізналися, що причиною страшної розправи був напад на залізничний міст над Горинню, біля тодішнього райцентру Олександрії, хлопців (так у нас називали українських повстанців). Вони обеззброїли варту й убили охоронця-німця. Після цього хлопці напали на районну комендатуру, але (це відбувалось уночі) гранату, яку повстанець закинув у вікно, вартовий відразу викинув у вікно й, схопивши кулемет, пустив чергу по хлопцях. Жертвою став повстанець на прізвисько Федько Соловейчик (Семенюк Федір Сильвестрович) з Ремля. Товариші підхопили його мертвого.

Підводи повстанців стояли біля Олександрії з боку Ремля, а на тім боці Олександрії була невеличка польська колонія. На той час почалися міжнародні українсько-польські конфлікти, і поляки, наближені до окупаційної адміністрації, донесли, що антинімецькі акції провели ремельці (у Ремелі була бойка ОУН-УПА).

Трагедія мого села До 75-річчя знищення села Ремель

На світанку 17 березня 1943 р. с. Ремель Рівненського району (тодішнього Олександрійського) Рівненської області, в якому я народився і де жили мої батьки та вся моя велика родина, потрійним обручем було окуте есесівцями й додатково поліцією, яку в нас звали шуцманами. Вона вербувалася з місцевого населення, була одягнута в чорну форму і її німці використовували для здирання з місцевого населення продуктів харчування. В навколишніх лісах уже діяли частини ОУН-УПА. Прозріння для тих, хто вступив у шуцманшафт-поліцію прийшло не відразу. На початку березня 1943 року вони покинули свої пости, прихопили багато зброї і перейшли у лави УПА. Їхнє місце в поліції зайняли польські колоністи. Розплата не забарилась.

Пригадую (мені тоді виповнилось сім), до нашої хати зайшло двоє судських хлопців і повідомили, що село оточили німці.

— Напевне, братимуть молодь на роботу в Німеччину, — сказав один.

Вони просиділи в нас до ранку й пішли. Старший мій брат Степан навчався в четвертому класі, й батьки відправили його до школи, проте він скоро повернувся додому, сказавши, що його однокласники Петьо і Кольо не прийшли. Мати молилася Богу й наказала нам, дітям, ставати на коліна й молитися теж. Під час нашої молитви прибігла до нас закривавлена дівчина Уляна (їй було років 15—16) і сказала, що її сім'ю розстріляли, й попросила води, щоб умитися. Наша мати накинула на неї хустку, й вона пішла. Із волі Божої вона лишилася живою і лишень торік відійшла у засвіти.

Із мешканців села лишилися живими 73 особи, але до закінчення війни їх було ще менше: когось 1944 року забрали на фронт, інші поповнили лави УПА. Більшість із них загинула. Наша сім'я єдина уціліла, це — батько Василь Трохимович Максимчук, мати Олена Герасимівна і двоє дітей: старший брат Степан, 1931 р. н., та я, Святослав, 1936 р. н.

З тих, хто вирвався з цього пекла, зараз живі п'ятеро. Нещодавно відійшла й Уляна, яка врятувала нашу сім'ю від загибелі, вчасно попередивши нас.

Зараз у Ремелі нараховується близько 50 дворів. Поруч із братньою могилою років десять тому люди спорудили церковцю, й щороку 17 березня моляться за душі убієнних ремельців.

Довгі роки радянська влада замовчувала цю трагедію, бо це не вписувалося в ідеологічну установку: націоналісти — помічники німецько-фашистських окупантів! А ці "помічники" боролися проти цих же німецько-фашистських окупантів і захищали місцеве населення від них. Саме вони врятували від подібної розправи села Козлин та Забороль.

Після трагедії мого села сім'я наша проживала у рідні в різних селах Гошанського району. Жили по одному, щоб не кидатися у вічі сусідам, та й матеріально родичам було легше нас утримувати.

Ми не голодували, бо наші родичі жили на хуторах, де ґрунти були чорноземні, й вони собі давали раду. Це були переселенці з-над річки Горині, де ще за царату бувався Тучинський військовий полігон. ґрунти там були піщані, а розселяли їх по чорноземних наділах, що в теперішньому Гошанському районі. Земля добре родила і переселені люди з бідних ґрунтів жили тут доволі заможно, а в біді ділились усім, чим тільки могли. В моїй дитячій свідомості це закарбувалось на все життя. Вони стали для нас найріднішими назажди. Кажуть у народі, що в біді пізнається дружба. Се свята правда!

Ніколи не забуду хутір Віртів, де жив я в діда Федора й баби Уляни з їхньою гарною дочкою Марією. Баба знала мою особливу любов до коржиків і пекла мені їх на догоду, щоб я тільки не відмовлявся пасти корову, а з синами дядька Романа Мамчура і тітками Насті В'ячеславом та Василем я став особливо близьким.

Мати моя жила в свого дядька Якова Гавлітюка на хуторі біля села Сергіївка, де я також бував. Дуже любив бавитися з їхньою дочкою Мар'янкою, старшою від мене на два роки. А як я любив гратися з її братами Степаном і Федором! Запамяталася, правда, й така прикра пригода. Ми пасли худобу на лужку над потоком. Розпалили вогнище й, розігрівшись, я скинув своє пальтечко неподалік від вогню. І, о Боже, іскра впала на нього й воно почало тліти — на спині вигоріла дірка. Тоді це була неймовірна шкода, бо пошити нове пальто не було з чого й до того ж нелегко було знайти кравця. Мати на дірку нашила латку й я довго з нею ходив.

На околиці с. Карлів проживав дядько Процюк Клим, який був добрим ковалем, з дружиною Харитиною і дочкою Олею,

яка була моєю ровесницею та котра згодом стала моєю кумою. У них мешкав мій брат Степан.

А між Карловим і Віртівим був хутір, на якому мешкала родина Гавлітюків: дядько Яків, тітка Ганна з дочкою Надією й сином Анатолієм. Вони були дуже сердечними людьми. Згодом мій двоюрідний брат Василь з хутора Сидорівки одружився з Надею. На початку війни в них переховувались двоє советських військовополонених-українців. Коли вони довідалися, що німці формують поліцію, зокрема й з колишніх полонених, то зголосилися і стали шуцманами. Якось у свій вихідний вони приїхали на хутір нібито погостювати. Біля цієї хати упівці мали кривірку, а тому, боячись, що вони можуть їх здати німцям, прибрали їх. Коли прийшли совети, тітка Ганна помагала нашим хлопцям. Її було доручено в Рівному придбати друкарську машинку. Вона зайнялася цією справою, проте її заарештували при купівлі машинки і засудили за співпрацю з УПА до десяти років тюрми. Після смерті Сталіна вона була амністована й повернулася в коло родини. Років через 7—8 у Рівному, перебігаючи вулицю, потрапила під колеса машини й трагічно загинула на місці.

Ми проживали на хуторах місяців зо три аж до середини літа 1943 року. Жодного німця там за цей час ми не бачили. Вдень наші хлопці з УПА на конях мали військовий вишкіл й здавалось, що тут уже постала Самостійна Україна. Проте запам'яталося мені гостро, як одного дня бомбили німці Тайкуру. Літаки з ревінням і завиванням розвертали над нашими головами, а ми лежали в житі, ледь живі від страху. Здавалось, що ось-ось на нашу голову посиплються градом бомби.

Тайкуру потрапило під каральну акцію через те, що упівці в лісі напали на дві підводи з німцями, які поверталися з грабунку з сусіднього хутора. Живим залишилися тільки один німець і його хлопці відпустили в одній білизні. Повернувшись на місце дислокації, він повідомив своє командування про те, що сталось і вказав місце нападу на підводу. Помста не забарилась, проте кількість жертв була порівняно невелика.

Після цих подій ми повернулися ближче до свого села і кілька місяців жили у хаті поміщика Колодзейчика, в якого мій батько в юні роки вчився бджільництва. І якому хлопцеві, що вирвався з ремельського пекла, помстився за його доноси на ремельців до німецької комендатури в Олександрії.

Про це мій батько розповідав не один раз, але хто був той хлопець, невідомо.

Про Колодзейчика батько розповідав, що за національністю він був поляк, а одружився на дочці православного священика, яка походила з Полтавщини, і прийняв православ'я. Це був акт суто формальний, бо у питаннях віри він був циніком. Його садиба була розташована між Олександрією й Ремлем біля ліса. Мав велику пасіку, десь до тисячі бджолосімей, які він утримував у навколишніх лісах. До українців був неприязний, навіть ворожий, і тримав зв'язки з поляками, що мали колонію в Олександрії. Оунівці про це добре знали. Коли прийшли німці, поляки згурту-

валися в Олександрії, увійшли в довіру до німецької адміністрації і подавали інформацію про дії українських повстанців. Їхня роль у трагедії с. Ремля незаперечна й визначальна. Дружина Колодзейчика була назагал людиною доброзичливою і до ідеї створення української самостійної держави ставилася прихильно, а батькові моєму, коли він в них учився пасічникувати, було 15—16 років, розповідала, як вона раділа, побачивши петлорівських вояків, коли ті марширували і співали українських пісень. "Ти знаєш, Василю, — казала батькові, — то було наче бальзам для мого серця".

Коли ми жили в хаті Колодзейчика, то господаркою розпоряджалася саме вона. Було в них двоє дочок і син. Згодом вони вийшли до Рівного, а син став офіцером війська Польського та ввійшов до Польщі.

...Настали жнива і мій брат Степан гнав пасти корову на пашу й одного разу побачив під полукіпком нашого собаку Бобика, але пес до себе Степана не підпустив. Брат розповів нам про це й ми так зраділи, ніби воскрес хтось із нашої розстріляної родини. Згодом, коли брат почав підготовувати пса, Бобик довірився і пішов за ним. Він став удруге членом нашої сім'ї, тільки ще ріднішим і ближчим.

1947 року Бобика покусав скажений пес (принаймні так думали) й батько звернувся до районного агента, який був озброєний, щоб застрелив пса. Це сталось на моїх очах! Я ридма ридав!

Під осінь ми з хати Колодзейчиків перебрались на хутір Сидорівку до американців, як їх називали по-вуличному. Там жила мати з дочкою, а батько загинув на Білморканалі за так звану агітацію проти советської влади. Хата розташована в невеликому вільховому ліску. І от під вечір все подвір'я заповнили обози німецьких фронтників. У хаті вони вечеряли, розігрівали консерви. Нас вони не зачіпали. Я, скулившись, заснув у куточку.

Прокинувся зранку від вигуків: "Совети йдуть! Совети йдуть!"

Радість неймовірна! Сонце зійшло! Німців уже не було. Я вийшов на подвір'я й бачу через поле від сусіднього лісу до нашого ліса йдуть люди. Прийшли. А це, як виявилось, советська партизанка. Взуті: одна нога в чоботі, а друга в постолі. Гвинтівка на шнурку.

— Давайте жрать! Сало, яйці ілі бандервцам всьо отдалі...

І мат-перемат.

Сонце на мить заблисло й тут же заховалось за хмари. А ми так чекали армії-визволительки і дочекались...

Згодом влада нам у районі виділила хату німця, що втік. Це була старенька дерев'яна будівля на дві половини — кухня і спальня.

Цю хату з Олександрії ми перевезли до Ремля і вона стала першою хатою на пожарищі. На цей час дехто з уцілілих прийшли у село і поселились у льохі. Кілька тижнів і ми жили в льохі, який врятував нас життя 17 березня 1943 року. Згодом цей льох розібрали й з тих блоків вимурували новий льох біля новобудованої хати коло спаленого помешкання старшого батькового брата Федосія Максимчука, який з дружиною загинув 17 березня. Їхній син Василь Максимчук був членом ОУН. 1941 року його схопив НКВД, довго мордували, аби він дав згоду на співпрацю. Він підписав підсудний йому папір і коли його випустили, прийшов додому і про все розповів своїм батькам, а також розповів про це й моєму батькові.

Після цього від пішов у підпілля і зник з села. Його батьки також переховувались до приходу німців то в полях, то в лісі. Василя ми називали Васильком, хоч на ту пору йому було під двадцять років. Мої батьки розповідали, що десь 1946 року він уночі завітав до нашої хати з хлопцями, але нічого їм про себе не розповідав і поводився так, ніби нас не знає. Конспірація...

Коли мій брат Степан працював у сусідньому з Ремлем селі Кустині агрономом, приїжджав до нього представник КГБ. Показав йому фотографію Василька, на якій трудно було його й упізнати — неголений, зарослий. Запитував, чи відомо йому щось про цього чоловіка і чи не знає він його. Назвав його ім'я й прізвище. Брат відповів, що був малим, коли село палили, і він його не пам'ятає. Більше його у цій справі він турбували. Це було наприкінці 50-х років. Ширялися чутки, що він загинув у Млинівському районі Рівненської області. Більше про нього нічого не чули.

Далі буде.



Життєва толока Леоніда Андрієвського

1995 року Леонід Андрієвський разом із мистецтвознавцями Вірою Свенціцькою і Василем Отковичем був удостоєний Національної премії України імені Тараса Шевченка за художнє оформлення воістину раритетного видання — альбому “Українське народне малярство XIII—XX століть”.

Унікальний за своїм змістом і втіленням видавничий проект засвідчив, що Леонід Андрієвський як обдарований художник-оформлювач на піку дизайнерської творчості майстерно розкрив витончений та дивовижний образний світ і найтонші художні нюанси мистецьких творів минулих епох.

Буквально через три роки йому було присвоєно звання “Народний художник України”, після чого у Леоніда Андрієвського розпочинається докорінно новий життєвий період — він стає на чолі власної справи, на партнерських засадах засновуючи приватне видавництво “Криниця”.

Нинішнього року виповнюється двадцять років “Криниці”, яка за складних економічних умов, на відміну від багатьох осередків видавничої справи, не лише не збанкрутіла і не розгубила потенціал, а завдяки професійному й творчому керівництву Леоніда Андрієвського впроваджує двох десятиліть спромоглася закарбувати найвищі прояви української культури у сотнях книг, створених справжніми майстрами друкованого слова.



— Пане Леоніде, Ви два десятки років очолюєте редакційний колектив видавництва “Криниця”, якому за цей час вдалося випустити у світ низку високохудожніх видань, присвячених життю і творчості генія українського народу — Тараса Григоровича Шевченку. Наскільки відповідально для майбутнього звітності видавців збагачувати сучасну Шевченкіану новими книжками?

— Справді, видавництво “Криниця” зареєстроване 1998 року. У різні періоди книговидавничої діяльності змінювалися історичні реалії, принципи висвітлення життя і творчості Великого Кобзаря, але найголовніше місце у “Криниці”, раніше, і нині, посідає Шевченківська тематика. Мені, як одному з провідних фахівців сучасного українського книжкового мистецтва, безпосередньому свідку і активному учаснику цих процесів, так само як і кожному творчому працівникові редакційного колективу “Криниці”, є що розповісти цікавого. Видання, художньо опрацьовані моїми колегами, без перебільшення ставали неочікуваним набутком вітчизняної культури.

— Чи є видавництво, очолене Вами, правонаступником тієї українськомовної “Криниці”, що існувала на початку минулого століття в Києві?..

— Так, її співзасновником був відомий в українських колах видавець і журналіст Сергій Григорович Титаренко, який крім “Криниці” (проіснувала з 1911 до 1920 року), мав дотичність до педагогічних журналів “Світло” і “Вільна Українська Школа”, виконував обов’язки головного редактора видавництва “Книгоспілка” в 20-х роках. Після того, як Титаренко був репресований у справі “СВУ”, вся його видавнича діяльність була згорнута. Знадобилося 78 років, щоб уже в незалежній Україні постала нова “Криниця”. Сьогодні фактично триває давня справа криничан, котрі пішли у безсмертя... І нам, нинішнім, потрібно клікати до вічної слави і краси тих, хто сьогодні творить хліб, хто буде міста і села, ростить сади і ліси, виховує дітей, хто лікує, годує, одягає — з любов’ю, із добром, з надією.

— Ще до роботи в “Криниці” як складалася Ваша кар’єра і відбувалося становлення як художника-дизайнера?

— Мій творчий шлях як художника книги розпочався у видавництві Національної академії наук України “Наукова думка”, заснованому видатним українським сходознавцем і поліглотом, академіком Агатангелом Кримським. Пропрацювавши в ньому п’ятнадцять років на посаді завідувача відділу художнього оформлення, намагався утвердитися насамперед як художник книги, який має на меті розвивати традиції українського книговидавництва, відкривати для себе нові обрії творчості.

— Пригадую рідкісне видання “Наукової думки”, яке без перебільшення є окрасою кожної при-

ватної бібліотеки. Маю на увазі “Український портретний живопис першої половини XIX століття”, автор якої — відомий мистецтвознавець Валентина Рубан. У ревізіях цього альбому зазначено і Ваше прізвище...

— Це видання вважаю справжнім успіхом у моїй творчій кар’єрі. В ньому я виступив як автор сценарію, режисури макета та оформлення книги. В “Українському портретному живописі...” Тарас Шевченко постає видатним портретистом з його універсальним творчим індивідуальністю. Звертаючись до романтичного образу, Шевченко-художник розкриває харизму і неповторні риси характеру людини з вродженим талантом.

— Випуск видань мистецької тематики тоді також перебував у орбіті Ваших інтересів?

— Безперечно. Пригадую на початку 80-х у видавництві “Мистецтво” вийшли друком фундаментальні видання — “Крізь віки. Київ в образотворчому мистецтві XII—XX століть”, де вперше яскраво були представлені твори українських, російських, голландських, польських, французьких, німецьких художників, пов’язані зі стародавнім містом. “Музей західного та східного мистецтва в Києві” та “Одеський музей західного та східного мистецтва”. Ці ошатні альбоми були видрукувані на зарубіжній поліграфічній базі, що дало змогу втілити багато задумів. На цьому ж рівні мріяв оформити видання, присвячене Українському музею образотворчого мистецтва.

— Якщо повернутися до “Криниці”, то цікаво дізнатися, як видавництво шукало власну нішу на вітчизняному ринку книгодрукування?

— Свою творчу діяльність “Криниця” розпочала з капітальної праці “На спомин рідного краю. Україна у старій листівці” 2000 року видання. Творчий колектив у складі упорядників Михайла Забоченя (саме його колекція лягла в основу видання), Олександра Поліщука, Володимира Яцюка та мене як автора сценарію, режисури макета і художнього оформлення. Значення для України цього видання важко переоцінити. Україна постала красою і багатством в історичній, культурологічній, етнографічній сферах, майстерно відображених на старих поштових листівках. Цей альбом-каталог став досить вичерпно ілюстрованою енциклопедією давньої української листівки, яка, без перебільшення, не має аналогів у світовій філокартії (філокартія — від грец. слів: “люблю” і “папір”; колекціонування ілюстрованих, поштових листівок — ред.). У ньому представлено і описано понад сім тисяч давніх і рідкісних ілюстрованих, кольорових і чорно-білих поштівків, на яких відображено природу, людей, села і міста, історичні події та культурні надбання України.

— А які з подальших видань “Криниці” можна вважати візитівками видавництва?

— Відзначу такі видання, як “Мистецькі роди України. Кричевські і українська художня культура XX століття. Василь Кричевський” В. Рубан-Кравченко, “Не забудьте пом’янути... Шевченківська листівка як пам’ятка історії та культури 1890—1940” Володимира Яцюка, яка вийшла у видавництві “Криниця” двічі — 2004 і 2008 року. “На межі II—III тисячоліть. Художники Києва. Із древа життя українського образотворчо-

го мистецтва. Живопис. Графіка. Скульптура” та “Розмай Незалежної України. Художники Києва. Українське образотворче мистецтво 1991—2011 років. Живопис. Графіка. Скульптура” обидві автор-упорядник Вікторія Андрієвська тощо. В цих виданнях я також автор сценарію, режисури, художнього оформлення та макета. “Пісенний вінок. Українські народні пісні з нотами” в упорядкуванні Андрія Михалка, “Шевченкова Криниця. Збірник афоризмів із творів Тараса Шевченка” в упорядкуванні літературознавця Володимира Дорошенка. Ці та інші видання “Криниці” збагачують сучасну Шевченкіану, популяризують ім’я Тараса Шевченка не лише в Україні, а й у світі.

— Знайомячись з Вашою біографією, відкрив для себе, що Ви перебували у складі Комітету з Національної премії України імені Тараса Шевченка, коли його очолював академік Іван Дзюба. Якими спогадами можете поділитися про роки співпраці з видатним українським літературним критиком?

— Насамперед сузір’ям письменників і митців, яких тоді Комітет з Національної премії України імені Тараса Шевченка відзначив найвищою державною нагородою у гуманітарній сфері під головуванням Івана Дзюби. Це Іван Білик, Борис Нечерда, Юрій Шерех, Євген Пашковський, Ігор Рymarук, Сергій Якутович, Михайло Слабошпицький. Перелік творців, улавлених високим ім’ям Кобзаря, можна продовжувати і продовжувати.

У пам’яті зберігається літературно-мистецький проект “Бібліотека Шевченківського комітету”, започаткований за ініціативою Івана Дзюби при підтримці тодішніх членів Шевченківського комітету, і який розпочав свою ходу з книжки “Політ крізь бурю” Миколи Бажана, приуроченої до ювілею видатного українського поета і перекладача і видану у “Криниці”. Очолити видавничу раду “Бібліотеки...” при життєвий класик сучасної української літератури Павло Загребельний. З легкої руки Івана Михайловича у серії видань “Бібліотека Шевченківського комітету” у рамках колишньої програми “Українська книга” (нинішнього року назву і зміст програми буде змінено у зв’язку з реорганізацією) побачили світ понад 90 видань з прозовими, поетичними, публіцистичними і драматургічними творами лауреатів Шевчен-

ківської премії різних років. Лише у “Криниці” під логотипом “БШК” вийшли друком книги Володимира Сосюри “Всім серцем люблю Україну”, Андрія Малишка “Далекі орбіти”, Платона Воронька “Повінь”, Володимира Базилевського “Вертеп”, Дмитра Луценка “Усе любов’ю зміряне до дна”, Павла Тичини “Золотий го-мін”, Віталія Коротича “Від першої особи. Вибране”.

— Не можна не задати ще один оригінальний видавничий проект, започаткований “Криницею” на початку 2000-х, — енциклопедичний довідник “Шевченківські лауреати”...

— Сьогодні це справді надзвичайно рідкісний енциклопедичний словник (наклад усього 2 тисячі примірників), “Криниця” тричі його перевидавала. Незмінним упорядником видання “Шевченківські лауреати” в усі роки був Микола Лабінський, завдяки старанням якого тут міститься великий документальний та історичний матеріал, подаються біографічні відомості, розкриваються основні віхи творчої діяльності лауреатів, висвітлюються творчі здобутки численних представників творчої еліти України.

— Щороку в березні, напередодні відзначення дня народження Великого Кобзаря, відбувається нагородження дипломами новообраних лауреатів Національної премії за участю Президента України. Після цих урочистостей увага до творчості митців, відзначених найвищою державною нагородою у гуманітарній сфері, у медійній сфері, з боку громадськості різко спадає. Як Ви гадаєте, чому так відбувається?

— Мені складно до кінця зрозуміти, на яких засадах сьогодні в країні формується гуманітарна політика. Хіба Шевченківська премія не є однією зі складових цієї політики, спрямованої на підвищення культурного рівня населення? Спадає, мабуть, тому, що у нас нині у вітчизняному медійному просторі спостерігається, хоч як прикро, засилля російськомовного контенту. 2001 року Іван Дзюба, порадившись із Павлом Загребельним та іншими членами Шевченківського комітету, запропонував створити благодійний “Шевченківський Фонд—XXI століття”. Пригадую, був започаткований під егідою Фонду Всеукраїнський фестиваль-конкурс дітей та молоді “Шевченко в моєму серці”, який підтримало Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Т. Г. Шевченка в особі його очільника Павла Мовчана, а ще Міністерство культури і мистецтв України, Міністерство освіти і науки України. Державний комітет України у справах сім’ї та молоді, Національні творчі спілки, благодійна організація “Міжнародний інститут театру” та благодійний фонд “Культура України і світу”. Це була справжня толока в кращих традиціях українського народу, коли гуртом виконували важливу за обсягом і значенням роботу. Можливо, набутий досвід “Шевченківським Фондом—XXI століття” у справі популяризації безцінної Шевченківської спадщини стане у пригоді тим ініціативним молодим людям, хто не на словах, а на ділі готовий нести ім’я Великого Кобзаря у близькі й дальні світи.

Спілкувався
Тарас ГОЛОВКО

На фото: Леонід Андрієвський, Іван Дзюба, Микола Лабінський під час презентації енциклопедичного довідника “Шевченківські лауреати” та видання видавництва “Криниця”.





Наталя РЮМІНА: «Я в зорю України вірую!»



— Задля того, щоб мова дитинства не забувалася, либонь, потрібно було докласти неабияких зусиль?

— Мову свого дитинства варто пам'ятати... Проте якщо навіть і трапляється така біда, що хтось її забуває, то є ще й література, пісня, ЗМІ нарешті... Усе залежить від людини!

— Як сталося, що лондонська пані, вже відома кіноактриса, професійна співачка і раптом засіла за таку марудну, виснажливу працю, як переклад невідомого світовому загалу прозового твору?!

— Розпочалося все з поезії Любові Сироти, якою зачиталася в інтернеті... А потім натрапила у мережі ще й на уривок її кіноповісті, захопилася... Тож і запропонувала пані Любові, коли дізналася про вихід кіноповісті у світ, допомогти їй адаптувати цей небуденний твір англійською. Адже завдяки листуванню поетеси з різними англомовними кореспондентами в мережі переконалася, що вона здатна й на перекладацьку працю. Натомість, у відповідь на ширшу мою пропозицію, пані Люба люб'язно запропонувала допомогти мені впоратися з отим непростим завданням...

Ось так і розпочалася моя перекладацька кар'єра.

— Але ж поєднати знімальний майданчик з роботою за письмовим столом у такому юному віці не вдавалося ще жодній із відомих кіноактрис! Як Ви поясните цей феномен?! Та й навряд чи хто повірить, що робили це безкоштовно...

— Я й не збираюся переконувати когось у своєму альтруїзмі! Погортайте уважніше кіноповість Л. Сироти і все стане зрозуміло. Річ не в якомусь матеріальному стимулюванні, а в душевній потребі! Адже не хлібом єдиним живе людина. То чому має дивувати Вашого читача суголосність душ чи дум?!

Гадаю, саме так і має відбуватися творче порозуміння між людьми, котрі однаково бачать і відчувають цей світ.

— А яке враження справила на Вас зустріч із авторкою перекладеної Вами кіноповісті? Тим паче, що задля цього Ви мусили вибрати час паралельно з роботою на знімальному майданчику в Одесі...

— Пані Люба переселенка з Прип'яті... Отож мені хотілося бодай подумки пройти той страдницький шлях вигнанців урбанізації, як і шлях її героїні... Потреба вжитися в роль — суто професійна! До того ж, майже з перших сторінок перекладеної повісті я бачила себе саме в оцій ролі...

Завдячуючи дводенному "вікні" у графіку зйомок, полетіла на Київщину, аби зустрітися з людиною, котру вподобала заочно... Знайомство з авторкою творів лише зміцнило бажання довести справу до логічного завершення — сприяти екранізації кіноповісті "Прип'ятський синдром". Адже такі твори, що відповідально й високохудожньо знаменують епоху, не народжуються щодня!..

З допомогою сина пані Сироти Олександра, президента Міжнародної

Щойно завершуються зйомки повнометражного фільму відомого грузинського режисера Зази Урушадзе "Антон", спільне виробництво якого здійснюють "Інсайтмедіа продюсерський центр" (Україна) та Georgian International Films (Грузія). Це буде незвичайна картина!

На головному жіночому ролі фільму — матері хлопчиків Христину — запрошено відому англійську кіноактрису Наталю Рюмину, котру торік визнали кращою актрисою за роль у фільмі "Itch" і яка отримала нагороду TMFF-The Monthly Film Festival. Але для нас актриса цікава інтерпретацією англійською мовою кіноповісті Любові Сироти "Прип'ятський синдром", що побачила світ у кількох вітчизняних видавництвах українською та російською мовами. А з легкої, талановитої руки пані Наталі Рюміної — вийшла також і в англомовних виданнях... До речі, працюючи над перекладом щойно згаданого кіноповісті Любові Сироти, актриса бачила в ролі героїні тільки себе!

Картину знімають за сценарієм канадського письменника Дейлі Ейслера з його ж однойменного роману "Антон — маленький хлопчик, його друг та російська революція". Прикметно, що в основі кінофільму — екранізація життєпису родини письменника. Тобто, йдеться про драматичну, документальну сторінку життя-буття двох підлітків, гірке дитинство яких випало на пору соціально-економічних потрясінь, війни та голоду в Україні.

Завдяки своїй бурхливій уяві діти намагаються уникнути насильства, яке оточує український світ... Проте навіть їхній мудрій матері неможливо достеменно визначити, наскільки щира хлоп'яча дружба виявиться сильнішою за жорстокість отого дорослого світу, свідками якої підліткам довелось стати...

Розмовляти з молодістю, але вже знуючи в Європі кіноактрисою напрочуд легко не тільки тому, що вона вільно володіє українською... Пані Наталя своє дитинство пам'ятає з містечка Гайворон, отож і мовлення її цілком органічне й приємне для слуху саме рідними обертонами... Хоча народилася і виховувалася Наталя у Латвії, серед численного російськомовного прошарку.

громадської організації "Центр Прип'ять.ком", я побувала у мертвому нині місті енергетиків ЧАЕС. Те, що побачила, перевершило всі мої сподівання!

Повірте, справа не тільки в передчутті чогось незвичного, вражаючого... Адже коли відвідуєш якийсь історичний некрополь або звичайний цвинтар, то переймаєшся мінерним настроєм... Але в цьому випадку я ніби поверталася до рідного дому, як героїня кіноповісті, мами-одиначка, що зазнала цинічної відомчої наруги чиновників, абсолютного байдужих до реальної долі громадян...

Ось якраз усвідомлення такого факту, як і громадянської позиції жінки й літератора Любові Сироти, дає мені право активно протестувати, отже, й публічно виступати проти атомної енергетики, що нищить не лише людей, а й довкілля!.. Саме тому пропоную читачам, які досі не усвідомили зла, завданого людям АС, обов'язково відвідати покинуту Прип'ять...

— Які ж усе-таки емоції нуртували у Вашому серці: гнів, острах чи обурення переважало там, у мертвому місті енергетиків?

— Розумієте, коли бачиш людське житло, зруйноване війною, це одна річ, а коли зелене, чудове, сучасне місто руйнується через надто байдуже відомче ставлення до пересічної людини, — це річ кардинально інша... Тим паче, що багато хто з переселенців, які якось вижили у тому смертельному радіоактивному смерчі, так і не змогли адаптуватися до нових умов життя... Хоча це й вельми сумно, бо засвідчує абсолютну непридатність колишньої політич-

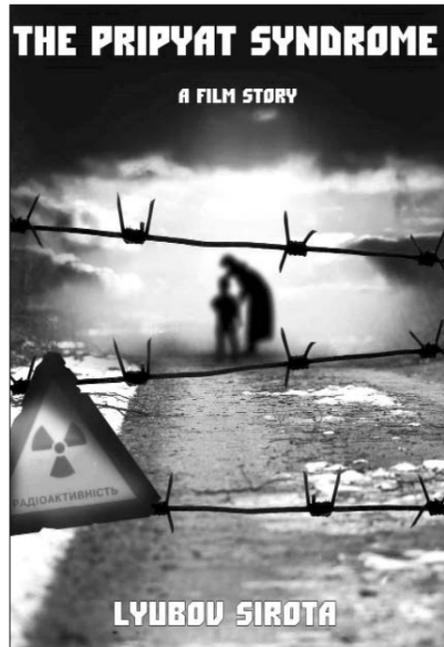
ної системи до виховання належного людяності колективізму.

Тож нічого іншого, крім обурення та гніву, й не могло полонити мене! Тим паче, що поруч був чоловік, який разом із матір'ю (на десятому році життя) покинув домівку, шкільних друзів, аби, можливо, вже ніколи з ними не зустрітись! Хіба залишить когось байдужим подібна реальність?! Недарма ж саме серед колишніх прип'ятців, колег пані Сироти, й зародилася 20 років тому ідея Міжнародної акції "Спасення планета" — щорічно відзначати 26 квітня Днем пам'яті про жертви Чорнобиля та боротьби за чисту екологію.

До речі, Олександр Сирота, професійний журналіст, підхопив отой материнський заклик, надрукувавши в газеті "Літературна Україна" красномовне звернення до влади та громадськості щодо надання мертвому місту енергетиків статусу Міжнародної пам'ятки жертв техногенних катастроф. На заклик сина Любові Сироти відгукнулося тисячі людей чи не з усіх континентів!

Отже, в Україні необхідно озброїтися передовими технологіями та гуманітарною внутрішньою політикою, скорегованою зі спільною метою всього людства. Лише така мета здатна засвітити новітню Зорю материковим українцям. Саме в такий результат я віднадедна вірую.

— Участь у фільмах принесла Вам заслужену славу. Проте українському читачеві доволі важко уявити, що саме відбувається на відомих кінофестивалях, як і те, чи так уже й справді комфортно на них артистам?



— Канський кінофестиваль — суцільний, малозрозумілий навіть мені, а не те що сторонній людині, калейдоскопичний, лабіринтовий мурашник. Оповідати про нього й доби не вистачить! Інша річ — майстер-клас у Софі Лорен, цієї харизматичної актриси, з якою пов'язана ціла епоха в кіно... Коли вона згадала про Марчелло Мастрояні, колегу й партнера, то не могла стримати сліз! І це було настільки зворушливо, що й ми, присутні на майстер-класі актори, теж ледь не плакали...

Неабияке враження справив на мене глибокий і яскравий фільм Андрія Звягінцева "Левіафан"... Аби його збагнути, мусила подивитися ще раз... Але й про цю дивовижну картину розповідати потрібно не одну годину! Надто вже неординарний погляд режисера на сенс людського буття проявлено в ній... Ще й досить талановито!

— Роль матері у фільмі "Антон" доволі трагічна... Та, судячи з інтернетівських фрагментів, вперлася Ви з нею на "відмінно". Але цікаво знати, які саме ролі Вам хотілося грати більше — трагічні чи комічні?

— Кожному акторові хочеться зіграти важливу, помітну роль. А яка вона — трагічна, комічна — не суттєво... Звичайно, я схильна більше до серйозних, драматичних ролей, бо саме вони вирізняються на тлі низькопробних кінокартин та сірих наших буднів. Але й ліричні та романтичні натури мені також не чужі... Особливо — характерні ролі, що потребують осмисленого перетворення!

Моїм кіногероям не чужі ані бальні танці, ані верхова їзда! Тим паче, що здоровий спосіб життя — основа успіху будь-якого актора!

Роль матері малого Антона вже не перша моя роль матері, тож я поставилася до неї з особливим пієтетом... А все інше залежатиме лише від уваги глядачів та журі. Адже саме вони виносять остаточний вердикт картині.

У кіновиробництві надто багато залежить саме від організації праці... Якщо ансамбль, розпочинаючи від гримерів і закінчуючи освітлювачами, працює в єдиному ритмі, успіх, я в цьому впевнена, за будь-яких умов не забариться...

Гадаю, вельми талановитий батонно Заза Урушадзе зробив усе, що було в його силах! Тому сподіваємось на відповідну оцінку. Тим паче, що майже всі зйомки фільму відбувалися в Україні (Одеса) та ще трохи було за кордоном...

Я ніколи не відмовлятимусь зніматися саме в українських фільмах!.. Адже до бабуні, в Гайворон, я приїздила "на літо" дитиною-росіяночку з Латвії, а поверталася додому правдивою українкою! Хто ж, як не друзі, навчали мене щирої мови?! Та ще, звичайно, такі цікаві гуманітарні видання, як чарівний всеукраїнський "Дзвін", вельми багатогранні "Слово Просвіти", "Здоров'я і довголіття"...

Спілкувався
Данко СВІТЛИК





Емма АНДІЄВСЬКА: «Щоб держава незалежна була...»

Цьогорічним лауреатом Національної премії України імені Т. Г. Шевченка стала відома мисткиня, письменниця і художниця Емма Андіївська.

— Усім відомо, що Ваш чоловік, Іван Максимович Кошелівець, досить іронічно ставився до Шевченківської премії та будь-яких інших державних нагород. Як би він прокоментував присудження Вам цьогоріч найвищої для митця державної нагороди?

— Я не знаю, як би він прокоментував, адже його немає на світі. Я 40 років пильнувала його і, як могла, допомагала в усіх його зусиллях. Позаяк він був дуже ввічливою, шляхетною людиною, то, напевно, сказав би мені: “Чудово! Широ вітаю з такою відзнакою”.

— Ситуація з поезією в сьогоденній Україні така, якою вона є. Ви завжди залишалися на своєрідному літературному острові. Ваші твори вивчають в Україні в шкільній програмі. А Ви сьогодні когось виділяєте із сучасних українських поетів?

— Скрізь, і в поезії також, у будь-якій ситуації треба залишатися собою і ніколи у своїх текстах не брехати чи намагатися підстрибувати під кон'юнктуру. Так би мовити, будинок є, а його мурахи з'їли... Ні, я нікого не виділяю серед українських поетів, однак нехай вони пишуть справжнє та чесно, й тоді Ук-

раїна їх оцінить. Такий маю на це погляд.

— Ви завжди у своїй творчості стояли поза ідеологією. Ваші твори ніколи не мали ідеологічного нахилу. І все ж який Ваш погляд на сучасні суспільні українські проблеми з точки зору якраз актуальної поезії? Як Ви уявляєте, чи здатна поезія відбивати, наче дзеркало, суспільне життя?

— Я й справді завжди залишалася поза ідеологією. І мої твори ніколи не були з будь-яким ідео-



логічним нахилом. Роман “Про добру людину” — це історія з життя табору Ді-Пі, і те, що я в ньому описую, це, напевно, здебільшого письменницька вигадка, рефлексія, адже за будь-яких умов українці дуже чемні, добрі, неймовірно працюючі й відповідальні, а художній текст має свої закони, отож і я не могла у своїй книжці писати без художнього згущення фарб.

Справжня поезія — у будь-яких вимірах — саме про це й говорить. Але якщо вона намагається відбивати суспільне життя, тоді вона завжди кон'юнктура, а не поезія. Або взагалі не пиши, або будь свідомим технарем, невтомно працюю в слові, добивайся точного художнього його звучання. Водночас я ніколи нікого не повчала, адже кожен письменник мусить обирати в літературі свій власний голос і шлях. А вже як їх обрав, то тримайся свого берега, міцно пиши і не схиб.

— Як зважилися погодитися на висунення Вашої кандидатури на Шевченківську премію? А коли почули про присвоєння, то як сприйняли лауреатство?

— Мене номінують утретє, а цього разу дали. Я не людина нагород, але персона каторжної

праці. У щоденних зусиллях почувую насагу. І через це спілкуюся зі світом тільки телефоном. На все інше в мене немає часу. Живу без Інтернету й гаджетів. У мене немає й не було ніколи вілл, якихось надмірних матеріальних багатств. Завжди була переконана, що все це відволікало б, відбирало б час, а я хочу встигнути зробити для України щонайбільше.

Тому коли в Україні так багато людей підтримали мене, хотіли, щоб я отримала Шевченківську премію, то як би могла не пристати до пропозиції номінуватися? Звичайно, зусилля вимагали великої напруги. А водночас відчувала, що мої літературні зусилля виявилися не марними. Й от посвятили люди зробили це. Я дякую тим, хто переймався, опікувався, уболював... Я справді живу й житиму лише для України. Й завжди жила тільки нею. У мене немає часу на себе, але я з того не шкодую. Щоденно багато працюю, роблю все і скрізь сама. Бо хочу, щоб Україна мала все, а люди в ній жили достойно, щоб держава була незалежна.

Спілкувалася
Тамара ВАЩЕНКО,
м. Кривий Ріг

Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото надане театром

“Для мене цей проект революційний, експериментальний, адже завжди мріяв потрапити в оперету як актор.”

Мені тісно в рамках рок-музики, великих фестивалів. Тому дуже вдячний очільнику Національної оперети України Богдану Струтинському за пропозицію попрацювати разом. Я потрапив у абсолютно злагоджену команду. Свого часу працював у великому професійному колективі — Національному академічному драматичному театрі ім. Івана Франка. Там зрозумів, чим відрізняється робота у поп-індустрії, де кожен сам по собі, і в колективі, де можна опертись на колеги, довіритися професіоналам. Здобутий тоді досвід став мені у пригоді й зараз. Це була наша спільна праця. Коли виникали якісь думки, я їх озвучував, і якщо були технічні можливості, то ці думки втілювалися в життя.

У нас є елементи вистави. Разом зі мною на сцені — солістка-вокалістка театру Ася Серєда-Голдун, а наш із нею дует — немов маленька вистава.

Професія впливає на світогляд людини. 20 років тому здобув прекрасний досвід. Тоді працював танцюристом в одному з відомих французьких колективів. Під час концерту є момент, де я танцюю канкан. Впоратися з завданням допомогли партнери по сцені.

Цей концерт — перший вихід на професійну сцену мого сина

Весна з Олегом Скрипкою

Справжнє весняне свято відбулося на головній сцені Національної оперети України — глядачам представили нове шоу театру оперети та Олега Скрипки “ЗАЧАРОВАНІ ВЕСНОЮ. Оперета запрошує!”.

Устима. Дві пісні він виконує сам, а одну разом зі мною. Номер створено у стилі французької музичної вистави. Тут теж дуже допоміг балет театру.

Проведено величезну роботу. Не хочеться лишати все, що зроблено. Тому думаю, що ми продовжимо цей проект”, — зізнався Олег Скрипка.

Про особливості підготовки концерту розповіли режисер-постановник Вадим Прокопенко і диригент-постановник Сергій Дідок, а планами Національної

оперети на 2018 рік поділився очільник театру Богдан Струтинський. Зокрема передбачено велику реконструкцію основної сцени, створення нових експериментальних сцен, виступи у МЦКМ (Жовтневому палаці) і Національній музичній академії України, гастролі Україною і Європою, а колеги з Литви підготують нову цікаву прем'єру.

У новій шоу-програмі задіяли 50 музикантів оркестру театру, 30 танцівників балету, а також 10 хороших виконавців.



Під час концерту прозвучало багато відомих пісень на музику і слова Олега Скрипки: “Доля”, “Чіо Чіо Сан”, “Танці”, “Весна”. Глядачі відкрили співака як самобутнього виконавця світових хітів. Багатьом запам'ятався образ музи митця, який створила заслужена артистка України Ася Серєда-Голдун. А пісня “Країна мрій”, яку виконали разом Ася та Олег, отримала бурхливі оплески зали. Вдалим цей вечір став і для юного співака Устима Скрипки (пісні — “Віруючий”, “Я хочу”, “Сонце моє” — останню Устим виконав у дуеті зі своїм батьком). Завершився концерт ще одним творчим експериментом. Олег Скрипка виступив у ролі опереткового співака і разом із балетом театру виконав куплети Боні з оперети І. Кальмана “Сільва”.

Ірина Правило: діти після війни

Станіслав ГОЦУЛЯК

Нова реальність українських кінотеатрів нарешті дала прокатний шанс фільмам вітчизняного виробництва. І це особливо важливо для національного незалежного кіно, що знімають без державної підтримки. Нещодавно показами у Києві (Культурний центр “Кінотеатр “Київ”, 22-27 лютого) та Львові (Кінопалац Копернік, 22-28 лютого) розпочався національний прокат стрічки Ірини Правило “Моє дитинство”. Тепер стрічка відправляється подорожувати Україною і наступна її зупинка — у Дніпрі, 16 березня.

“Моє дитинство” — це міжнародний проект, що складається з трьох кіноновел, кожна з яких має свою літературну першооснову. Екранізовано оповідання письменників трьох різних культур — грузинської (Нодар Думбадзе), української (Степан Васильченко) та італійської (Ніно Палуμπο).

У центрі кожної з них — фігура Дитини після війни. При цьому війна не є частиною сюжетного розвитку, вона присутня десь на тлі. Пронизуючи дитячу долю болісним пунктиром, війна своїм відлунням ніяк не припиняє руйнівного впливу. Втім, на заваді цьому стає або поклик рідної крові (грузинська частина “Кров”), або голос віри (українська частина “Мужичський ангел. Різдвяна історія”), або життєве покликання (італійська частина “Мій університет”). У цих пошуках цілющого рецепта “життя після...” — терапевтична цінність стрічки для нашого суспільства, що ось уже чотири роки не з власної волі хворе війною.

Саме тут вкрай важливо зауважити, що вибір теми поствоєнної травми не має нічого спільного з прагненням, так би мовити, потрапити в мейнстрім, створити щось на злобу дня. Першу частину стрічки знімали у Грузії понад вісім років тому, після російсько-грузинської війни. Друга, українська, побачила світ напередодні Революції гідності і тут так само не обійшлося без сумного прощання. Символічною в ній є постать батька-повстанця, що вдовіта залишає рідну оселю, вирушаючи боронити рідну землю.

Вражаючи автентичні локації, самоцінний музичний ряд, несподівана переконливість непрофесійних акторів — це лише деякі з незаперечних переваг твору Ірини Правило. Молодий режисер робить спробу донести до нас своє відчуття справжнього, позачасового, безмежного. Робить це часом наївно, але дуже відверто, щиро, чесно. Застерігаючи у плінні часу не згаяти головного, вона пропускає попереду нас своїх героїв. Вони, щоб відповісти на питання, якого кольору були очі їхніх матерів, можуть покладатися вже на саму лише пам'ять. Словами своїх кіногероїв, а надто їх пронизливою безмовністю, І. Правило просить, аби ми встигли розпитати у найдорожчих для нас людей про усе важливе, і встигли отримати усі важливі відповіді. І поки ще маємо таку нагоду, роздивились колір материнських очей.



Арсен та Ласочка

Григор ТЮТЮННИК

Як сонце тільки-но червонило небо на сході, Арсен уже сидів у човні біля своєї верби і пильнував за вудками. В лісі бродив туман, підзолочений сонячним промінням, туркотіли припутні, вистукували дзьобами дятли, а іноді лунко тріщало галуззя і було чути: хро-хро... хря-хря...

Арсен знав, що то вепри з виводками вепренят вертаються з нічного пасовиська у свої сховища.

А одного разу, коли Арсен, зігрітий сонцем, куняв у човні, то підводячи, то опускаючи голову, за спиною в нього почулося тоненьке скімлення. Арсен прокинувся і огледівся.

Високо на кручі, супроти човна, схиливши голову набік, стояло лисеня. Воно дивилося трохи здивованими і зовсім не хитрими очима. Потім перевело погляд у задок човна і облизнулося: на дні, засланім травою, лежала риба.

— Ану! — сказав Арсен і лягнув себе долонею по коліну. Лисеня трохи позадкувало, проте не втекло.

— Бойове! — сказав Арсен. — То що тобі — рибки закортіло? Лисеня тоненько писнуло.

— Ну, на вже, — Арсен трохи подумав і додав: — Ласочка...

Рибина летіла вище лисеня, але воно прудко підскочило й ухватило її передніми лапами.

— Молодця! — похвалив Арсен і заходився мінати наживку. А коли озирнувся, лисеня вже не було.

Однак наступного ранку воно прийшло знову. І знов Арсен ки-

нув йому рибину — одну, бо лисеня більше не просило.

Так вони й потоваришували. Незабаром лисеня вже знало, що його звати Ласочка і що коли Арсен каже: “Встань!” або “Ляж!”, то треба вставати або лягати. Знало також і те, що риба інколи не клює. Сидить-сидить Арсен, а поплавки на його вудках ані ворухнуться. Тоді Ласочка не скімлила і не молотила хвостом по землі, як завжди, побачивши у човні рибу, а лягла в траву й ждала. Арсенові набридло дивитися на нерухомі поплавки, і він часто-густо засинав.

Сидить і спить.

А якось чує крізь сон: Ласочка дзявультить. Прокинувся, аж поплавка на одній вудочці немає, поринув. А лисеня на кручі вухами пряде, передніми лапами дрібушить-витанцює од нетерплячки. Вхопив вудочку, смик — е окунь!

— На, Ласочко, це ти спіймала! — весело сказав Арсен і кинув окуня на кручу.

З того дня він вже не боявся спати на рибалці, бо як тільки поплавки ворухнуться, то Ласочка його й розбудить.

А раз ішов берегом мисливець з рушницею за плечима. Порівнявся з Арсеном та Ласочкою:

— Добридень, діду!

— Здоров!

— А лисицю оно бачите?

— Бачу.

— То я її зараз підстрелю, — і зняв рушницю.

Ласочка схопилася на ноги й зашвилювалася.

— Спробуй... — усміхнувся Арсен.

Мисливець звів курок, став цілитися.

— Ляж! — тихо сказав Арсен до Ласочки, і вона припала до землі.

— Диви! — спантелившись мисливець, опускаючи рушницю. — Тільки ж була і щезла.

— Справді... — і собі озирнувся Арсен, ховаючи посмішку в долоню. — Прудка...

Наступного дня вони знову рибалили вдвох — Арсен і Ласочка.

Потім настала довга-предовга зима. Ліс прибрався в іній та ожеледець. І не співали вже в ньому птахи, тільки вітер ночами завивав у гіллі.

Старий Арсен уже не ходив на річку, але часом згадував Ласочку: де-то вона тулиться в таку холоднечу?

А весною, коли крига скресла і сонце вгріло, одніс Арсен човна на річку, полагадив вудки і знову, як торік, сів ловити рибу — бабі та внукам на юшку. Вудить та все озирається: чи нема, бува, Ласочки? Раз, і вдруге, і втретє — немає...

А вчетверте озирнувся — стоїть на кручі велика пухнаста лисиця з розумними, але зовсім не хитрими очима, а поруч неї — лисеня.

— Ласочко? — невпевнено покликав Арсен.

Лисиця задрібушила передніми лапами, замолотила хвостом по землі й лягла. Лисеня ж, побачивши у човні рибу, облизнулося й тихенько заскімлило.

— Те-те-те... — весело сказав Арсен. — Це що ж виходить: я увесь ваш рід годуватиму?

І кинув на кручу рибину.

Лисеня спіймало її передніми лапами і стало їсти. А Ласочка сиділа нерухомо, пильно стежачи за поплавками...

З того часу вони рибалили втрьох.

Уперше цей літературний твір Григора Тютюнника під назвою “Ласочка” був опублікований півстоліття тому (журнал “Малютко”, 1968, №7). Відтоді з’являвся друком не один раз: і у книжках для дітей, і у вибраних творах. Найновіше видання: Тютюнник Г.М. Степова казка: казки та оповідання. — К.: Веселка, 2008.

Однак у родинному архіві письменника зберігся машинопис цього твору, який називається “Арсен та Ласочка”. Після текстологічного прочитання виявилось, що оповідання друкується з певними скороченнями. Готуючи до друку, цю частину основного тексту виділили іншим шрифтом.

Думається, що подібне редагування, а точніше, — просто скорочення, викликане так званими тодішніми ідейними міркуваннями, що виражались у намаганні зобразити тільки позитивного героя, особливо у творах для дітей. Але ж як маленькі читачі, а то й слухачі, навчаться розуміти в житті добро, коли не зіткнуться зі злом, що зображене в літературному творі?

Хоч би як там було, однак упевнений: те, що написав талант Григора Тютюнника, має бути опублікованим.

Олексій НЕЖИВИЙ



ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

9 березня 2018 року, в день 204-ї річниці від дня народження нашого Пророка Тараса Шевченка, Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Тараса Шевченка спільно з національно-патріотичними організаціями урочисто вшановують пам’ять геніального українського поета й художника. Долучайтеся, кияни та гості столиці!

Запрошуємо до пам’ятника Тарасу Шевченку на 11 годину.



Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор

Любов ГОЛОТА

Редколегія

Любов ГОЛОТА (голова),

Ярема ГОЯН,

Павло МОВЧАН,

Олександр ПОНОМАРІВ,

Іван ЮЦУК

Заступник головного редактора

з виробничих питань

Наталія СКРИННИК

278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар

Ірина ШЕВЧУК

Відділ просвітницької роботи

Ольга ЖМУДОВСЬКА

Відділ культури

Едуард ОВЧАРЕНКО

Відділ коректури

Тетяна ЩЕРБАК

Ірина СТЕЛЬМАХ

Комп'ютерна верстка

Ірина ШЕВЧУК

Володимир ЖИГУН

Інтернет-редактор

279-39-55

Черговий редактор

Едуард ОВЧАРЕНКО

Бухгалтерія

279-41-46

Адреса редакції:

вул. Хрещатик, 10-Б,

м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net

http://slovoprosvity.org

http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ “Інтерекспресдрук”,

вул. Сім’ї Сосніних, 3.

Загальний наклад у березні — 13 200

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.

Редакція не завжди поділяє

погляди своїх авторів.

При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов’язкове.

Індекс газети

“Слово Просвіти” — 30617

